

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก: กรณีศึกษา
อ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

LOCAL PARTICIPATION IN THE COMMUNITY MANAGEMENT OF SMALL
RESERVOIR: A CASE STUDY OF MAE FAN RESERVOIR, RONGKOA
SUB-DISTRICT, WANGNUA DISTRICT,
LAMPANG PROVINCE

นายสัจจะ ไชยพันธุ์

อธิบดีบริหารจาก

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปัญหาพิเศษนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา

พ.ศ. 2546

ลิขสิทธิ์ของโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการพัฒนา)

ปริญญญา

บริหารการพัฒนา

ส่งเสริมการเกษตร

สาขาวิชา

ภาควิชา

เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก: กรณีศึกษา
อ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

LOCAL PARTICIPATION IN THE COMMUNITY MANAGEMENT OF SMALL

RESERVOIR: A CASE STUDY OF MAE FAN RESERVOIR, RONGKOA

SUB- DISTRICT, WANGNUA DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

นามผู้วิจัย นายสัจจะ ไชยพันธุ์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี)

วันที่... 4 ...เดือน ... พ.ศ. 2546

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระพล ทองมา)

วันที่... 4 ...เดือน ... พ.ศ. 2546

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ทรงศักดิ์ ภู่น้อย)

วันที่... 4 ...เดือน ... พ.ศ. 2546

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระพล ทองมา)

วันที่... 4 ...เดือน ... พ.ศ. 2546

โครงการบัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

วันที่... 7 ...เดือน ... พ.ศ. 2546

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

ประธานกรรมการโครงการบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่... 17 ...เดือน ... พ.ศ. 2546

บทคัดย่อ

บทคัดย่อปัญหาพิเศษ เสนอต่อโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ ความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก:
กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

โดย

นายสัจจะ ไชยพันธุ์

เมษายน 2546

ประธานกรรมการที่ปรึกษา:

รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

ภาควิชา/คณะ

ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก: กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพรรณนาถึงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของราษฎรผู้ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและระดับของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนของชุมชน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง 3) เพื่อทราบสภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนของชุมชน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ผู้ให้ข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 190 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม โดยแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบความตรงตามเนื้อหา และความเที่ยง มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.82 ทำการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม 2545 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS for Window) ค่าสถิติที่ใช้ประกอบด้วยค่าร้อยละ และน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ย

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เป็นตัวแทนของครัวเรือน เนื่องจากลักษณะของสังคมไทยโดยทั่วไป ผู้ชายเป็นหัวหน้าครัวเรือนและมีอำนาจการตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว มีอายุเฉลี่ย 45 ปี และส่วนใหญ่มีการศึกษาในภาคบังคับเท่านั้น คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก โดยมีรายได้ต่อครัวเรือนเฉลี่ย 4,308 บาท/

เดือน ซึ่งถือได้ว่าผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีรายได้ต่อเดือนในครัวเรือนค่อนข้างต่ำ

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ทั้ง 3 ด้าน คือ การรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ การดำเนินการและการติดตามประเมินผลและ ดูแลอ่างเก็บน้ำ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับน้อย ในด้านการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ และด้านการติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ ส่วนในด้านการดำเนินการนั้นผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมาก

สภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วมของราษฎร ในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ส่วนใหญ่เนื่องมาจากราษฎรที่ไม่ได้อยู่ต้นอ่างเก็บน้ำมักจะไม่ได้รับความเป็นธรรมจากหมู่บ้านต้นอ่าง ส่วนผู้ที่ได้รับประโยชน์จากน้ำในอ่างเก็บน้ำโดยตรง มักไม่ให้ความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำเท่าที่ควร

ABSTRACT

Abstract of special problem submitted to the Graduate School Project of Maejo University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Development Administration

LOCAL PARTICIPATION IN THE COMMUNITY MANAGEMENT OF SMALL RESERVOIR: A CASE STUDY OF MAE FAN RESERVOIR, RONGKOA SUB-DISTRICT, WANGNUA DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

By

SATCHA CHAIYAPUN

APRIL 2003

Chairman:

Associate Professor Dr.Chalermchai Panyadee

Department/Faculty:

Department of Agricultural Extension,

Faculty of Agricultural Business

The objectives of this research were: 1) to specify the personal characteristic, economics and society of the irrigation water user in the area, 2) to study activities and rates of participation in the administration and management of irrigation water, and 3) to study problems and reasons why they did not participate in the activities. Samples were randomised from 190 water-users by questionnaire. The questionnaire has been tested of contents and accuracy and passed with the coefficient alpha of 0.82. Data were collected from February to March 2002, and analysed by using "SPSS for window" with the statistical value using percentages and means.

The result showed that most of the respondent were male as the family representative. In Thai-family culture, men act as family-leader who can solve any problems in their own house. The age of the family head was an average of 45 years old, and finished Pratom 6. Lastly, their average income was 4,308 baht per month which was low.

The participation in the administration and management of irrigation water activities can be divided into 3 categories :

- Knowing the problem, planing and decision
- Implementation
- Follow up, evaluation and taking care of reservoir

The results revealed that the farmers had less participation in the first and the third categories: knowing the problem, planing and decision and follow up, evaluation and taking care of reservoir. Finally, the figures came out with the very high rate of the implementation.

The water users who did not participate in the farmers and management of irrigation water activities were the farmers who could not deliver and utilize irrigation water from the Mae-fan reservoir.

กิตติกรรมประกาศ

ปัญหาพิเศษฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเนื่องจากความกรุณาจากประธานกรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี และกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา และอาจารย์ทรงศักดิ์ ภู่น้อย ที่ให้คำแนะนำปรึกษา ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นอย่างดี ตลอดระยะเวลาการศึกษาและการทำวิจัย ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และประสบการณ์ที่มีคุณค่ายิ่งตลอดระยะเวลาการศึกษา

ขอขอบคุณสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และได้อำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย ตลอดจนประชาชน 3 หมู่บ้านในตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และขอขอบคุณเพื่อน ๆ วิทยาลัยโทสาขาวิชาบริหารการพัฒนา (รุ่นที่ 2) ทุกท่านที่ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา คำชี้แนะ และคอยให้ความช่วยเหลือตลอดการศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต และในการทำวิจัยครั้งนี้ตลอดมา

เหนือสิ่งอื่นใดผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและน้อมรำลึกถึง คุณพ่อสถาพร และคุณแม่ สมฤดี ไชยพันธุ์ ผู้เป็นยิ่งกว่ากำลังใจและผู้สนับสนุน ในการศึกษาและในการทำวิจัยครั้งนี้ รวมถึงคุณยาย และนายสาวิตร ไชยพันธุ์ น้องชายของข้าพเจ้า พร้อมทั้งญาติพี่น้องทุกคนที่คอยช่วยเหลือและให้การสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ตั้งใจ ไชยพันธุ์

เมษายน 2546

สารบัญเรื่อง

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญเรื่อง	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	2
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย	4
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง	6
แนวความคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน	6
แนวความคิดเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ	11
แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน	15
ข้อมูลทั่วไปของอ่างเก็บน้ำแม่แพน	24
ภาคสรุป	34
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	35
สถานที่ดำเนินการวิจัย	35
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	36
ตัวแปรและการวัดตัวแปร	37
เครื่องมือในการวิจัย	39
การทดสอบเครื่องมือ	39
วิธีการรวบรวมข้อมูล	40
การวิเคราะห์ข้อมูล	41
ระยะเวลาในการวิจัย	41

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	42
ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของราษฎร ในตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง	42
ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ บริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพน	47
ตอนที่ 3 สภาพปัญหา และสาเหตุของการไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการ บริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพน	59
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	62
สรุปผลการวิจัย	62
ข้อเสนอแนะ	64
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	66
บรรณานุกรม	67
ภาคผนวก	73
ภาคผนวก ก. แบบสอบถาม	74
ภาคผนวก ข. ประวัติผู้วิจัย	81

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แสดงความหมายของความยั่งยืน	7
2 แสดงตัวอย่างของนิยามที่แตกต่างกันของทรัพยากรน้ำ	14
3 แสดงปัจจัยในการมีส่วนร่วม	17
4 แสดงถึงกระบวนการการมีส่วนร่วม	18
5 แสดงความสัมพันธ์ของชนิดของการมีส่วนร่วม	19
6 แสดงป้ายของโครงการชลประทานขนาดเล็ก อ่างเก็บน้ำแม่แพน	26
7 แสดงสภาพทั่วไปของอ่างเก็บน้ำแม่แพน	26
8 แสดงกิจกรรมการตกปลาของชุมชนบริเวณอ่างเก็บน้ำแม่แพน	27
9 แสดงปริมาณน้ำภายในอ่างเก็บน้ำแม่แพน	27
10 แสดงแผนที่ที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำแม่แพน	28
11 แสดงสภาพก่อนก่อสร้าง อ่างเก็บน้ำแม่แพน (1)	29
12 แสดงสภาพก่อนก่อสร้าง อ่างเก็บน้ำแม่แพน (2)	29
13 แสดงขณะก่อสร้างท่อส่งน้ำ+ Control Room	30
14 แสดงขณะก่อสร้างทำนบดิน	30
15 แสดงขณะก่อสร้างตัวทำนบดิน	31
16 แสดงขณะก่อสร้างทางระบายน้ำล้น	31
17 แสดงทางระบายน้ำล้นก่อสร้างแล้วเสร็จ	32
18 แสดงทำนบดินก่อสร้างแล้วเสร็จ	32
19 แสดงป้ายทางแยกเข้าโครงการ	33
20 แสดงป้ายโครงการ	33

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

ทรัพยากรธรรมชาติคือสรรพสิ่งทั้งหลายที่ธรรมชาติได้สรรสร้างไว้ ซึ่งมนุษย์สามารถหยิบฉวยมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพได้ อันได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ อากาศ สถานที่นันทนาการและมนุษยชาติ การจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นหมายถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยืดอายุการใช้งานให้ยาวนานที่สุด ดังนั้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจึงต้องกระทำด้วยความฉลาด แต่มิได้หมายความว่า จะเก็บรักษาสິงเหล่านั้นไว้โดยมิได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ (วิชย เทียนน้อย, 2541: 8, 17) ในทำนองเดียวกันนิวัติ เรืองพานิช (2542: 164) ได้กล่าวไว้ว่าน้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าที่สุด และเป็นที่สุดต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับพระราชสมัญญาว่า “พระบิดาแห่งการจัดการทรัพยากรน้ำ” เนื่องด้วยทรงตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรน้ำเป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้งได้พระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการพัฒนาแหล่งน้ำเป็นจำนวนมาก เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนของราษฎรจากปัญหาการขาดแคลนน้ำรวมทั้งการจัดการน้ำให้เกิดความสมดุลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับทรัพยากรสำหรับการเกษตรในประเทศไทย คือ การขาดแคลนน้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวใน 2 ส่วนได้แก่

1. การจัดการทรัพยากรน้ำในอากาศ หรือชื่อเป็นทางการว่า การทำฝนหลวง
2. การจัดการทรัพยากรน้ำในดิน หรืองานด้านชลประทาน

ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานแนวพระราชดำริด้านการจัดการทรัพยากรน้ำผิวดิน ซึ่งแบ่งออกเป็นงานพัฒนาแหล่งน้ำประเภทต่างๆ เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ ฝายทดน้ำ ขุดลอกหนองบึงธรรมชาติที่ตื้นเขินหรือขุดสระเก็บน้ำประจำไร่นา รวมไปถึงงานพัฒนาในด้านการผลิตไฟฟ้าให้แก่ราษฎร งานอนุรักษ์พื้นที่ดินน้ำ การป้องกันและบรรเทาปัญหาน้ำท่วม การระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่มที่มีน้ำท่วมขังเป็นประจำ และการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย โดยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อต้องการให้ราษฎรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและทั่วถึงทั้งในด้านปริมาณของน้ำและคุณภาพน้ำ (ฝ่ายประสานงานราชการและบริหารงานทั่วไป, 2544: 1)

การสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อสนองความต้องการการใช้น้ำของราษฎรในพื้นที่ จึงเป็นโครงการหนึ่งที่ได้ดำเนินตามพระราชดำริ เพื่อช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งในทศวรรษที่ผ่านมา จะเห็นว่าน้ำเป็นทรัพยากรที่มีความจำเป็นและสำคัญต่อความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่ต่าง ๆ การบริหารจัดการแหล่งน้ำจึงมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนที่ได้รับประโยชน์จากแหล่งน้ำนั้น เพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการของผู้ใช้น้ำทุกกลุ่มได้อย่างเพียงพอ แต่ในปัจจุบันพื้นที่หลาย ๆ พื้นที่เกิดปัญหาการแย่งชิงและปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรน้ำ ซึ่งเกิดมาจากความเห็นแก่ตัวของคนบางกลุ่มหรือไม่ได้ตกลงกันระหว่างผู้ใช้น้ำ ทำให้ราษฎรในชุมชนนั้น ๆ ไม่ได้รับน้ำอย่างพอเพียงและเท่าเทียมกัน ซึ่ง นิวัติ เรืองพานิช (2542: 142) ได้กล่าวไว้ว่าทรัพยากรน้ำนับเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์มนุษย์เคยเข้าใจและคิดว่าน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมีอยู่มากมายในวัฏจักรของน้ำนั้น จะต้องเพียงพอแก่ความต้องการของมนุษย์อยู่เสมอ แต่หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ปัญหาการขาดแคลนน้ำยังคงเกิดขึ้นอยู่ทุกหนทุกแห่ง และนับวันแต่จะมีมากขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเมืองใหญ่ ๆ ที่มีชุมชนหนาแน่น หรือพื้นที่อันกว้างใหญ่ไพศาลตามชนบทต่างก็มีปัญหาเรื่องน้ำด้วยกันทั้งสิ้น

ปัญหาการวิจัย

(Research Problem)

น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์อันดีและมีโทษมหันต์ หากไม่ได้มีการจัดการและควบคุมที่ดีพอ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำจำเป็นต้องอาศัยการวางแผนการจัดการและพัฒนาแหล่งน้ำและการควบคุมปริมาณและอัตราการไหลของน้ำให้พอเหมาะ พร้อมทั้งคำนึงถึงคุณภาพและระยะเวลาการไหลของน้ำในเวลาเดียวกันด้วย (นิวัติ เรืองพานิช, 2542: 141) นอกจากนี้ ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2543: 212) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนได้รับผลกระทบอย่างมาก เมื่อระบบทุนนิยมขยายตัวเข้าไปในชุมชน ส่วนหนึ่งจากการเอื้ออำนาจของรัฐในลักษณะของนโยบายทางเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อส่งออก ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำขึ้นทั่วไป รัฐตอบสนองต่อปัญหาการขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูกโดยการดำเนินโครงการชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลางจำนวนมาก เพื่อส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกที่ขยายตัวเข้าไปในพื้นที่ป่าที่ถูกบุกเบิกใหม่ โครงการชลประทานของรัฐถึงแม้ว่าจะทำให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำมากขึ้น แต่ในหลายกรณีก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งในการจัดการน้ำในระดับชุมชน ส่วนวิรัช วิรัชนิการวรรณ (2535: 120) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นที่ปรารถนาของบุคคลทุกฝ่าย และแม้ว่าประชาชนจะ

ได้เข้ามามีส่วนร่วมแล้ว แต่ก็ยังมีความต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ หรือการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม

อ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เป็นแหล่งน้ำสำคัญแห่งหนึ่งของราษฎรตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ซึ่งชาวบ้านได้อาศัยน้ำจากอ่างเก็บน้ำแม่แฟนเพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตร และการประมง อ่างเก็บน้ำแม่แฟนซึ่งสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2538 และได้เปิดใช้มาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบ 4 ปี พบว่าราษฎรตำบลร่องเคาะ ซึ่งเป็นผู้ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำแม่แฟนโดยตรงและได้รับปัญหาจากการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำแม่แฟน

จากการสำรวจสภาพการใช้น้ำของราษฎร พบว่า

1. เกษตรกรมีน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภค – บริโภค และทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง เนื่องจากขาดการจัดสรรทรัพยากรน้ำไม่ดีพอ ทำให้ราษฎรใช้ประโยชน์จากน้ำได้อย่างไม่เท่าเทียมกัน

2. สภาพอ่างน้ำไม่ถูกสุขลักษณะ มีหินปูนผสมอยู่ในอัตราที่อันตราย

3. มีการลักลอบจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ในขณะที่ไม่อนุญาตให้มีการจับปลาจากปัญหาที่กล่าวมาสืบเนื่องมาจากราษฎรมีความคิดที่จะใช้ประโยชน์จากน้ำในอ่างเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงบุคคลอื่น ซึ่งในกรณีที่ราษฎรมีน้ำในปริมาณที่ไม่เพียงพอ ไม่มีการตกลงกันในการใช้น้ำระหว่างหมู่บ้านที่อยู่ต้นอ่างกับหมู่บ้านที่อยู่ปลายอ่าง ทำให้หมู่บ้านที่อยู่ปลายอ่างมีน้ำใช้ไม่เพียงพอ ซึ่งผิดกับวัตถุประสงค์ของทางรัฐ ที่ต้องการให้ราษฎรมีน้ำใช้อย่างเพียงพอและเท่าเทียมกัน หรือในกรณีที่ราษฎรไม่มีส่วนร่วมในการดูแลสภาพอ่างเก็บน้ำให้ถูกสุขลักษณะและบริหารจัดการใช้น้ำให้ทั่วถึงกัน

จากปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ในการจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนของราษฎรในตำบลร่องเคาะว่ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนระดับใด ตลอดจนสภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อก่อประโยชน์ให้เกิดต่อราษฎรตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง อย่างทั่วถึงและเกิดประโยชน์สูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objectives of the Study)

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็กกรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ต.ร่องเคาะ อ. วังเหนือ จ.ลำปาง มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพรรณนาถึงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของราษฎรผู้ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและระดับของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ของชุมชนตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
3. เพื่อทราบสภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ของชุมชนตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Results)

การวิจัยในครั้งนี้เมื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ผลของการศึกษานี้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง คือ กรมชลประทาน อบต.ตำบลร่องเคาะ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและดูแลรักษาอ่างเก็บน้ำแม่แฟนให้ยั่งยืนในอนาคต
2. เป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กเพื่อประกอบการค้นคว้าและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย (Scope and Limitation of the Study)

ขอบเขตการวิจัย

1. การศึกษานี้จะศึกษาจากราษฎรผู้ใช้น้ำในพื้นที่จากอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ที่ใช้ประโยชน์ด้านการอุปโภค – บริโภค การเกษตรและ

การประมง คือราษฎรหมู่ที่ 6 บ้านแม่สงเหนือ, หมู่ที่ 7 บ้านสบลิ้น และหมู่ที่ 10 บ้านแม่สงใต้ ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ซึ่งได้แก่

- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ

ข้อจำกัดของการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลเป็นราษฎรที่อาศัยอยู่ในตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จำนวน 3 หมู่บ้านคือหมู่ที่ 6 บ้านแม่สงเหนือ หมู่ที่ 7 บ้านสบลิ้น และหมู่ที่ 10 บ้านแม่สงใต้ จึงมีข้อจำกัดในการอธิบาย เพราะไม่สามารถสรุปรวม (generalization) ไปสู่กลุ่มผู้ที่ได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ได้ทั้งหมด

นิยามศัพท์

(Definition of Term)

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีความร่วมมือ ร่วมใจ การประสานงาน การลงมือปฏิบัติและมีความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชนในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำ (รัตนพร กิติภาส, 2536: 5)

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ หมายถึง การป้องกันปัญหาที่จะพืงเกิดขึ้นกับน้ำ และการนำน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำรงชีพของมนุษย์ การจัดการน้ำมีวิธีการที่ต้องกระทำคือการจัดหาน้ำที่มีคุณภาพมาใช้ให้พอเพียง การป้องกันการเกิดมลพิษของน้ำ การป้องกันการเกิดน้ำท่วม การนำน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการรักษาสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติ (วิชัย เทียนน้อย, 2541: 98-99)

โครงการชลประทานขนาดเล็ก หมายถึง โครงการตามแผนพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเรื่องน้ำ สำหรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตร ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีพตามความต้องการของราษฎร

บทที่ 2

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง

(REVIEW OF RELATED LITERATURE)

การวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาเอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง เพื่อความกระจ่างชัดในปัญหาและสามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้อง โดยครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

- แนวความคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน
- แนวความคิดเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
- แนวความคิดเรื่องความร่วมมือของชุมชน
- ข้อมูลทั่วไปของอ่างเก็บน้ำแม่แพน

แนวความคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนา คือ การช่วยมนุษย์ทั้งหมดให้ก้าวหน้าจนบรรลุถึงความเป็นคนเต็มเปี่ยมและสมบูรณ์ ดังนั้นการพัฒนาจึงไม่ใช่การช่วยให้คนมีมากขึ้น แต่ช่วยให้เป็นคนมากขึ้น (ล่วน นักพรญา, 2535: 54) นอกจากนี้สมพร เทพสิทธา (2538: 40) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาอันมีความหมายว่า การทำให้เจริญขึ้นหรือดีขึ้นนั้น ในความหมายที่แท้จริงต้องเจริญขึ้นหรือดีขึ้นทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ จึงจะเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ ทำให้ผู้ได้รับการพัฒนาเป็นคนเจริญ ดังที่นิยมเรียกกันในทางโลกว่า อารยชน เพราะชีวิตประกอบด้วยส่วนสำคัญทั้ง 2 ส่วนนี้ ฉะนั้นหากชีวิตขาดหรือด้อยในส่วนใดส่วนหนึ่งไป ก็เรียกไม่ได้ว่าเป็นชีวิตที่ดีหรือชีวิตที่สมบูรณ์

ส่วนความยั่งยืนหรือ Sustainability นั้นในระดับที่แคบ ความยั่งยืนหมายถึง ความอยู่รอดของมนุษยชาติ ก็จะมองว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของความคิดคำนึง ถ้าเรานุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง มนุษย์ก็จะดำรงชีวิตอยู่ได้นาน ถ้าเราจะยกระดับคำนึงมาให้กว้างขึ้น ความยั่งยืนจะหมายถึงการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพที่ยาวนาน ไม่ใช่อยู่เพื่อรอดชีวิตเท่านั้น ถ้ามองให้กว้างกว่านี้ความยั่งยืนจะครอบคลุมสรรพสัตว์ และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกธรรมชาติ ไม่ว่าสิ่งเหล่านั้นหรือชีวิตเหล่านั้นจะมีประโยชน์ต่อมนุษย์หรือไม่ก็ตามถ้ามองไกลกว่านี้ความยั่งยืนจะคือการพิทักษ์รักษาชีวิตทั้งหมดในโลกธรรมชาติให้ดำรงอยู่อย่างยาวนาน (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2540: 94) ส่วนจิราภรณ์ กษเสนี (2540: 224-225) ได้กล่าวไว้ว่า ความยั่งยืนมีบทบาทหน้าที่ 2 สถานะคือเป็นหลักการ และเป็นวัตถุประสงค์ ดังแผนภูมิที่ 1 ด้านหนึ่งความยั่งยืนเป็นหลักการทางทฤษฎีที่แสดงออกมาให้เห็นถึงความเป็นห่วงการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องต่อไป

ข้างหน้า แต่อีกด้านหนึ่ง ความยั่งยืนเป็นจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการดำรงอยู่อย่าง ต่อเนื่อง และสมบูรณ์พูนสุขของมนุษยชาติ ซึ่งจากมุมมองของมนุษย์แล้วความหมายอื่นมีความ สำคัญรองลงมาทั้งสิ้น และวัตถุประสงค์นี้ก็ได้นำหลักการเอาไว้ด้วยแล้ว

ภาพที่ 1 แสดงความหมายของความยั่งยืน

ที่มา: จิราภรณ์ คชเสนี (2540: 225)

ส่วนแนวคิดและการปฏิบัติที่เรียกว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เกิดขึ้นนั้นหมายถึงการพัฒนาที่จะส่งผลต่อมนุษย์และมวลมนุษย์ได้อย่างถาวรมั่นคงโดยมีหลักการดังนี้คือ มนุษย์จะต้องอาศัยปัจจัยในการดำรงชีวิตจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในโลกนี้เท่านั้น การดำรงชีวิตของมนุษย์ด้วยกัน การดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และ

สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นจะต้องเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน และการพัฒนาคุณภาพประชากรและการใช้ทรัพยากร จะเพิ่มขึ้นได้ในปริมาณที่จำกัดเท่านั้น (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2537: 97-98) ส่วนปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2540: 92) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนว่า คือยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำเอาทรัพยากรทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ มนุษย์ การเงิน และกายภาพ มาจัดการเพื่อก่อให้เกิดความมั่งคั่ง ความอยู่ดีกินดี และความสุขสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้นอยู่กับจัดการทางสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม กล่าวโดยสรุปแล้ว การพัฒนาแบบยั่งยืนคือการพัฒนาที่อยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางนิเวศ นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (2539: 59-63) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง โดยเป็นนโยบายที่สนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ต้องทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคตซึ่งถือเป็นภารกิจหนึ่งได้แก่ การพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และภารกิจอีกอย่างหนึ่งคือการแก้ไขกำจัดความยากจน เราก็ทำการพัฒนากันไปโดยให้ทั้งสองอย่างนี้ไปด้วยกันได้ ซึ่ง วิวัฒน์ชัย อัตถากร (2535: 43) ได้กล่าวไว้อีกว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน คือการพัฒนาที่สนองตอบสิ่งเหล่านี้โดยให้ความสำคัญกับคน โดยถือว่าคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เราจึงต้องคำนึงถึงเสรีภาพ ภารดรภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนยังคำนึงถึงความสมดุลระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม คนเอื้ออำนวยต่อสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมจะเอื้ออำนวยต่อคน ถ้าคนทำลายสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมก็จะหวนมาทำลายคน เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้คนอยู่อย่างสันติสุข โดยสมชาย ศรีสันต์ (2539: 5-18) ได้กล่าวถึงขอบข่ายและความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนว่าคือ การพัฒนาที่สอดคล้องและเชื่อมกันอย่างมีคุณภาพ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลที่ได้จากการพัฒนาจะต้องกระจายไปอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งในมิติของพื้นที่และช่วงเวลาโดยผู้รับผลของการพัฒนาคือสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดำรงอยู่ในชีวิต โดยมีเป้าหมายมี 2 ประการ คือ ความสมดุล (equilibrium) การพัฒนาจะสอดคล้องและเชื่อมประสานกันอย่างมีคุณภาพ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยไม่มีส่วนหนึ่งส่วนใดมากหรือน้อยเกินไป ทั้งในด้านสัดส่วนปริมาณและการกระจาย และ ความเท่าเทียมกัน (equation) ผลการพัฒนาจะต้องกระจายไปอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งในมิติของพื้นที่และช่วงเวลา ทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึง ไม่ว่าจะเป็นภาคเมืองหรือภาคชนบท และไม่ว่าจะเป็นวันนี้ หรืออีกหลายสิบปีจนกระทั่งเป็นคนอีกรุ่น (intergeneration) ผลการพัฒนาจะต้องกระจายอย่างเท่าเทียมกัน และไม่เพียงแต่มนุษย์เท่านั้นที่จะได้รับผลของการ

พัฒนาแต่ยังรวมไปถึงสิ่งมีชีวิตอื่นและสิ่งไม่มีชีวิตด้วย ส่วน ซาลี พาลแมน แปลโดย กวิน ชุติมา (2537: 88) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือกระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงที่กว้างกว่า ลึกกว่า และมีพลวัตมากกว่า โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างระบบที่เหมาะสมและเท่าเทียม การพัฒนาเช่นนี้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์ทุกแง่มุม ซึ่งนิพจน์ เพียนวิหาร (2538: 71) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่วางอยู่บนรากเหง้าและพลังสร้างสรรค์ของชุมชนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กิจกรรมงานพัฒนาเป็นการสร้างกิจกรรมและเงื่อนไขทั้งภายนอกและภายในให้พลังสร้างสรรค์และคุณค่า เอกลักษณ์ของชุมชนได้แสดงออกมา และมีพลังในบริบทและสถานการณ์ปัจจุบัน โดยกิตติภูมิ มีประดิษฐ์ (2541: 88) ได้กล่าวไว้ว่าความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยทั่วไปหมายถึงการพัฒนาเพื่อบรรลุถึงความต้องการของมนุษยชาติในปัจจุบัน (โดยเฉพาะคนยากจน) ขณะเดียวกันก็ต้องไม่เป็นการลดทอนหรือเบียดบังโอกาสที่จะบรรลุความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย นอกจากนี้ สมพร เทพสิทธิ (2538: 45) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สนองตอบความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนความสามารถของคนรุ่นต่อไป ในการที่จะสนองตอบความต้องการของตนเอง

โดยสรุปความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่มีเป้าหมายโดยคำนึงถึง สังคม ระบบนิเวศ เศรษฐกิจของท้องถิ่นเป็นหลัก และจะต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับทรัพยากรในท้องถิ่นนั้น ๆ รวมถึงการพัฒนานั้นจะต้องตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยที่คนในท้องถิ่นนั้นได้รับประโยชน์สูงสุด ยุติธรรม และเท่าเทียมกันซึ่งผลของการพัฒนานี้สามารถคงอยู่ถึงคนรุ่นต่อ ๆ ไป

ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน จะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 คือมนุษย์ สังคม ธรรมชาติและเทคโนโลยีดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูล ทำให้ดำรงอยู่ด้วยดี ในที่นี้จะกล่าวถึงข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการปฏิบัติขององค์ประกอบทั้ง 4 เฉพาะที่เป็นแนวพื้นฐานบางประการ (รัชนี้ ศรีวรวิวัฒน์, 2539: 108-109) ดังนี้

1. มนุษย์นั้นในฐานะเป็นมนุษย์ ควรมุ่งให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อให้มีชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ ตัวกระทำที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน และมนุษย์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ พึงพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ ความรู้ความสามารถ พร้อมเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เกื้อหนุนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2. สังคมนั้นพึงมีมาตรการไม่ให้คนทำลายธรรมชาติ แต่ส่งเสริมกิจการที่เกื้อกูลธรรมชาติ

3. ธรรมชาติ ความสามารถที่แท้จริงของมนุษย์คือ การทำให้โลกเบียดเบียนกัน น้อยลง ทำให้มนุษย์และสรรพชีวิตอยู่กันได้ดียิ่งขึ้น เกื้อกูลกันมากขึ้น มนุษย์สามารถใช้ธรรมชาติ เป็นที่พัฒนาชีวิตของตนทุกด้านจนบรรลุความสมบูรณ์แห่งจิตใจและปัญญา ปัจจุบันมนุษย์รุกราน เอาจากธรรมชาติไปเกือบหมดแล้ว ควรชดเชยโดยการเสริมสร้าง เสียดสละ ทำความดีชดใช้หรือคืน แก่ธรรมชาติ

4. เทคโนโลยี ต้องมีการเร่งรัด ปรับปรุงการประดิษฐ์ การผลิตและการใช้ เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติโดยตรง ควรปฏิบัติต่อเทคโนโลยีให้ถูกต้อง ให้มัน เป็นปัจจัยเกื้อกูลในการพัฒนาตัวมนุษย์เองและนำการพัฒนาที่ยั่งยืนไปสู่จุดหมาย แต่อย่าเป็นทาส หรือพึ่งพาถึงขนาดถ้าขาดเทคโนโลยีแล้วทำงานไม่ได้ ดำเนินชีวิตให้ได้ผลดีไม่ได้และมีความสุข ไม่ได้

นโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่จะก่อให้เกิดผลที่ยั่งยืนยาวนาน จะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่คุณภาพสิ่งแวดล้อม และต้องกระทำอย่างจริงจัง การพัฒนาปรับปรุง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมมีดังนี้คือ การควบคุมการเพิ่มประชากร การ ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การป้องกันกำจัดสารพิษ การวางแผนการใช้ที่ดินและน้ำ การประหยัด การใช้ทรัพยากร การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม ค่านิยมและวัฒนธรรมที่เหมาะสม การ ควบคุมอาวุธสงคราม และการให้การศึกษา (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2537: 99-100) ส่วน คาร์ล เอฟ จอร์แดน ในจิราภรณ์ คชเสนี (2540: 245) ได้กล่าวถึงหลักการเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ ยั่งยืนไว้ดังนี้คือ

1. เพื่อการพัฒนาระบบใดระบบหนึ่งให้มีความยั่งยืน มนุษย์จะต้องเข้าใจว่าตน เป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบ
2. เพื่อการพัฒนาระบบใดระบบหนึ่งให้มีความยั่งยืน มนุษย์จะต้องวิเคราะห์ ระบบที่มนุษย์มีความผูกพันอย่างแนบแน่น เพื่อการวิเคราะห์นี้มนุษย์จำเป็นต้องมีหน่วยวัด และ พลังงานก็สามารถใช้เป็นหน่วยวัดที่สะดวกสำหรับการวิเคราะห์ระบบ พลังงานไหลถ่ายเทผ่าน ระบบนิเวศทุกระบบ วิธีการที่พลังงานถูกใช้และถูกเก็บ จะตัดสินใจคุณลักษณะของระบบนิเวศ นั้น
3. การไหลถ่ายเทพลังงานผ่านระบบนิเวศธรรมชาติ ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างอิสระ แต่ ถูกควบคุมด้วยตนเอง โดยปฏิสัมพันธ์ย้อนกลับภายในระหว่างสิ่งมีชีวิตด้วยกันเอง หรือระหว่าง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

4. ความสมดุลและความยั่งยืนของการไหล ถ่ายเทพลังงานผ่านระบบนิเวศ สามารถเพิ่มขึ้นได้โดยการทำหน้าที่ซึ่งเกื้อกูลกัน เมื่อระบบนิเวศขยายขนาดและเพิ่มความสลับซับซ้อนมากขึ้น สิ่งมีชีวิตในสังคม ชีวิตตามธรรมชาติจะมีวิวัฒนาการไปสู่ความร่วมมือกันในการทำหน้าที่กลไกทางวิวัฒนาการได้คัดเลือกสิ่งมีชีวิตที่เกื้อกูลกัน เพราะเหตุผลว่ามีประสิทธิภาพในกระบวนการทำหน้าที่สูงกว่า

5. ในระบบที่มีการจัดการโดยมนุษย์ การทำหน้าที่ซึ่งร่วมมือกันและการสนับสนุนจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่มาของความสมดุลและความยั่งยืนของระบบมักถูกทำลาย ด้วยเหตุนี้จึงมักจำเป็นต้องมีการสนับสนุนด้วยพลังงานเข้ามาแทนที่

6. ความสมดุลและความยั่งยืนของระบบที่มีมนุษย์จัดการ สามารถเพิ่มขึ้นได้โดยการแทนที่พลังงานที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกด้วยบทบาทหน้าที่ซึ่งร่วมมือกันของธรรมชาติ

7. ความสมดุลและความยั่งยืนของระบบทั้งหมดสามารถเพิ่มขึ้นได้ ก็ด้วยการคงสถานะความหลากหลายของชนิดและภูมิทัศน์

8. การเปลี่ยนแปลงจากระบบที่ไม่ยั่งยืนให้เข้าสู่ระบบที่มีความยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยเวลาและต้องมีการลงทุน ไม่สามารถเกิดขึ้นมาได้เอง

9. มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ต้องเชื่อมต่อว่าง ระหว่างสังคมมนุษย์กับระบบนิเวศและระหว่างการจัดการที่ไม่ยั่งยืนในระยะสั้นกับการจัดการที่มีความยั่งยืนในระยะยาว

แนวความคิดเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติจัดเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการ เพราะในปัจจุบันจะเห็นว่า ทุกประเทศไม่ว่าจะเป็นกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาล้วนแต่ต้องเผชิญกับปัญหาความเสื่อมโทรม ปัญหาการร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการลดสภาพของปัญหาดังกล่าว จึงจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินการที่เหมาะสมรัดกุมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในที่นี้ใครที่จะเสนอแนวคิดพื้นฐานในการที่จะจัดการทรัพยากรธรรมชาติไว้ดังนี้ การสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ การใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูง, การสร้างระเบียบวินัย และการให้การศึกษา ส่วนการจัดการน้ำ หมายถึงการป้องกันปัญหาที่จะพืงเกิดขึ้นกับน้ำ และการนำน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำรงชีพของมนุษย์ การจัดการน้ำมีวิธีการที่ต้องกระทำพองจะนำมากล่าวไว้ในที่นี้คือ 1. การจัดหาพื้นที่มีคุณภาพมาใช้ให้พอเพียง 2. การป้องกันการเกิดมลพิษของน้ำ 3. การป้องกันการเกิดน้ำท่วม 4. การนำน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 5. รักษาสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติ (วิชัย เทียนน้อย, 2541: 98-99)

นอกจากนั้น เบญจพรรณ ชินวัตร (2531: 8-9) ได้กล่าวถึงทรัพยากรน้ำไว้ว่า ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรได้เพิ่มขึ้นมากซึ่งเป็นผลมาจากการขยายตัวของจำนวนประชากร ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำและเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้น้ำเพื่อประโยชน์ต่าง ๆ รวมทั้งความขัดแย้งด้านการพัฒนาและอนุรักษ์ การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ได้ดำเนินการไปในพื้นที่ที่เหมาะสมเป็นส่วนมากแล้ว แต่ยังคงขาดระบบการบริหารและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนโครงการต่อเนื่องที่เหมาะสม ทำให้มีการใช้ประโยชน์น้ำที่จัดสรรเพื่อการเกษตรของโครงการชลประทานขนาดใหญ่เพียงร้อยละ 15 ทั้ง ๆ ที่ควรจะใช้ได้ตามศักยภาพในปริมาณร้อยละ 60-70 ของปริมาณน้ำที่จัดสรรเพื่อการนี้ ส่วนการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานยังไม่ทั่วถึง และคุณภาพน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ยังไม่ถูกสุขลักษณะ ประมาณว่าในปี 2526 ประชาชนในชนบทร้อยละ 85 ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ 15 ได้รับการบริการจากแหล่งน้ำที่ถูกสุขลักษณะ

นอกจากนี้ วิรัช วิรชนิกาวรรณ (2535: 26) ได้กล่าวว่า น้ำที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์และที่มนุษย์สามารถเข้าไปจัดการได้ก็คือน้ำที่ตกลงมาถึงพื้นดินแล้ว และอยู่ในระหว่างการไหลก่อนที่จะออกไปสู่ทะเล โดยต้นน้ำและดินเป็นตัวขวางกั้นกระบวนการไหลของน้ำดังกล่าว ดังนั้นการอนุรักษ์หรือการพัฒนาแหล่งน้ำจึงอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไรจึงจะรักษาน้ำในช่วงนี้ให้คงอยู่ได้มากและนานที่สุดเท่าที่จะทำได้ นั่นย่อมหมายถึงว่า จะต้องมีการมีต้นน้ำหรือป่าไม้ที่ดี มีดินดีที่สามารถดูดซับกักเก็บน้ำไว้ภายในดิน อันเปรียบเสมือนอ่างเก็บน้ำธรรมชาติ รวมทั้งหาวิธีการกักเก็บน้ำด้วยการสร้างภาชนะเก็บน้ำ อ่างเก็บน้ำ เขื่อนกั้นน้ำ หรือหาวิธีลดอัตราการสูญเสียน้ำเนื่องจากการไหลลงสู่ทะเล และเนื่องจากการระเหย เพราะโดยเฉลี่ยแล้วประมาณว่า ปริมาณน้ำฝนที่ตกลงสู่พื้นดินในประเทศไทยจะสูญเสียไปเนื่องจากการระเหยถึงร้อยละ 50 ส่วนที่เหลือจะไหลลงสู่ห้วยลำธาร และไหลสะสมเป็นน้ำใต้ดิน ซึ่งถ้าหากสามารถลดอัตราการระเหยและเพิ่มอัตราการซึมของน้ำให้ไหลไปสะสมเป็นน้ำใต้ดิน ก็จะทำให้ระดับน้ำใต้ดินสูงขึ้น ปัญหาการขาดแคลนน้ำและการเกิดอุทกภัยย่อมจะลดน้อยลง ทรัพยากรน้ำจะได้อำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ได้อย่างเต็มที่ ส่วนนพภาพร พานิช (2542: 68) กล่าวว่า รัฐบาลได้พัฒนาสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นหลายแห่งทั่วทุกภาคของประเทศ มีทั้งอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ กลาง และขนาดเล็ก จากการติดตามปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำที่สำคัญ ในปี พ.ศ. 2536 พบว่า ปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำส่วนใหญ่ยังอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถจัดการได้โดยไม่มีปัญหา ยกเว้นเขื่อนภูมิพล และเขื่อนสิริกิติ์ พบว่ามีปริมาณน้ำเหลืออยู่น้อยมาก และต้องรับภาระการใช้น้ำของพื้นที่ตั้งแต่ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางทั้งหมด รวมทั้งกรุงเทพมหานคร หากไม่มีฝนตกบริเวณเหนือเขื่อน อาจประสบภาวะขาดแคลนน้ำได้ในบางพื้นที่ ซึ่งการใช้ประโยชน์จากน้ำนั้นมีอยู่มากมาย โดยสามารถนำมาใช้ได้โดยตรง

และทางอ้อมดังนี้คือ ใช้ในการอุปโภค บริโภค ใช้ในการเกษตรกรรม ใช้ในการอุตสาหกรรม ใช้ในการผลิตพลังงานไฟฟ้า ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของปลาและสัตว์น้ำต่างๆ ซึ่งมนุษย์ใช้เป็นอาหาร และใช้เพื่อการนันทนาการ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ทรัพยากรน้ำ โดยเฉพาะน้ำชลประทานมักถูกนิยามว่าเป็น Commom Pool Goods ในแง่ที่ว่าถึงแม้ว่าจะถูกใช้เป็นรายบุคคล (consume individually) แต่ก็ไม่สามารถที่จะกีดกันผู้ที่มิได้รับอนุญาตให้นำไปใช้ (unauthorized access) ได้ ขณะเดียวกันถ้าหากน้ำถูกใช้ร่วมกัน (consume jointly) และการกีดกันการเข้าไปใช้ไม่สามารถทำได้ น้ำก็จะถูกจัดว่าเป็น Collective Goods (สมพร อิศวิลานนท์ และ เรืองโร โศกฤษณะ, 2537: 47)

ภาพที่ 2 แสดงตัวอย่างของนิยามที่แตกต่างกันของทรัพยากรน้ำ
ที่มา: สมพร อิศวิลานนท์ และ เรืองโร โตกฤษณะ (2537: 47)

โดยสรุปแล้วการบริหารจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำของชุมชนจะประสบความสำเร็จ ควรกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งน้ำของตนเอง ซึ่งต้องปลูกฝังจิตสำนึกถึงคุณค่าของแหล่งน้ำนั้น และจะต้องวางแผนในการจัดการแหล่งน้ำทั้งการใช้ และดูแลรักษา ซึ่งประกอบด้วยการจัดองค์กร การจัดงบประมาณ การเตรียมคน และการประเมินผล ประโยชน์ที่ได้รับจะตกกับคนในท้องถิ่นนั้นอย่างแท้จริงและเท่าเทียมกัน

แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน

คำว่า การมีส่วนร่วม (participation) มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการ ทำงานร่วมกันในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และดำเนินการร่วมกันที่จะบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหรือการดำเนินการร่วมกันอื่นที่จะทำให้มี อิทธิพลต่ออำนาจมติชนไม่ว่าทั้งทางตรงและทางอ้อม (Stavenhagen ในนำชัย หนูผล และ สุนิลา หนูผล, ไม่ระบุปีพิมพ์: 143) ขณะที่สากล สติติวิทยานันท์ (2532: 116-168) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการ เกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจในการทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย นอกจากนี้ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531: 10-11) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเข้าแข่งขันอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วน ได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วน เสียต้องการมากที่สุด จะได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้น ว่าสิ่งที่ทำไปนั้น จะตรงกับความต้องการแท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้า กัน ส่วน พิพันธุ์เวช สืบแสง (2526: 35) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม ในการพัฒนานั้นเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงสถานการณ์ของเขาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใต้การกำหนดและการดำเนินการของประชาชนเอง สุภางค์ จันทวานิช และคณะ (2533: 1) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมอีกว่าการมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผนการตัดสินใจดำเนินการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมอาจเป็นการเข้าร่วมเองโดยตรงหรือ สนับสนุนให้ผู้อื่นเข้าร่วมโดยที่ผู้เข้าร่วมอาจอยู่ในฐานะผู้กระทำ หรือผู้ที่อยู่ในฐานะผู้รับ ประโยชน์ ในทำนองเดียวกันกับ ไพรด์นั้ เดชะรินทร์ (2527: 6) ได้กล่าวไว้อีกว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้

ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร
 รูปต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน ซึ่งไพโรจน์
 สุขสัมฤทธิ์ (2532: 2) ได้กล่าวไว้อีกว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการดำเนินงาน
 รวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไข
 ปัญหาของชุมชน โดยยึดหลักการว่าสมาชิกในชุมชนนั้น จะต้องร่วมมือกันวางแผนและปฏิบัติ
 งานเพื่อสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของประชาชนในชุมชน และ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์
 (2527: 183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของ
 บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้
 บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย
 นอกจากนั้น ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527: 1-2) ยังได้ให้คำจำกัดความการมีส่วนร่วมของประชาชน
 ว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตน
 เองในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อ
 ประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิก
 สังคมในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการ
 ตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นของตัวเอง” ส่วน มนตรี เดชะดามิ (2535: 11-12) ได้
 กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ
 ควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และ
 สังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการ
 ตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นของตัวเอง นอกจากนั้น นำชัย ทนุผล (2529:
 116-117) ใน ศิริวรรณ วงศ์สมบัติ (2533: 8) ได้สรุปว่าการมีส่วนร่วมเป็นขบวนการที่ประชาชน
 มีการร่วมมือร่วมใจในการระบุนิยาม ความต้องการ การวางแผนและการตัดสินใจในการดำเนิน
 กิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่ และร่วมมือดำเนินกิจกรรมนั้นให้บรรลุ และลุ่ถ่วง
 ไปเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมยังจะช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ
 และความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับประชาชนทำให้เกิดการดำเนินโครงการต่างๆ ที่วางไว้ดำเนินไป
 ด้วยจุดหมายปลายทางได้ โดยมนตรี กรรพุมมาลย์ (2539: 97) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่
 เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมและการร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
 จากกิจกรรมนั้นและเป็นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา การเข้ามามีส่วนร่วม
 ทำให้เกิดการพัฒนาและการเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา การเข้ามามีส่วนร่วมทำ
 ให้เกิดการพัฒนาและการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องของการพัฒนา

ปรัชญา เวสารัชช (2528: 183-187) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528: 183-187) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

ภาพที่ 3 แสดงปัจจัยในการมีส่วนร่วม

ที่มา: ปรัชญา เวสารัชช์ (2528: 187)

การมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

1. การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการข้องเกี่ยวทั้งตัว ไม่ใช่เฉพาะเพียงแค่เกี่ยวข้องด้านกำลังกาย หรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิต ไม่มีแต่เฉพาะด้านการทำงาน
2. การกระทำการให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์แล้วก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอมที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่งเป็นการกระทำโดยปราศจากการยินยอม พร้อมใจ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “ยุคลวิธิ” คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม
3. การร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องด้านจิตใจ อารมณ์ และได้กระทำการให้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มและต้องการเห็นผล

สำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกที่ร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม โดยสรุปแล้วอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

Participation = Cooperation + Coordination + Responsibility

ภาพที่ 4 แสดงถึงกระบวนการการมีส่วนร่วม
ที่มา: ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527: 185)

ความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน หมายถึง ห่วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมหรือการทำงาน

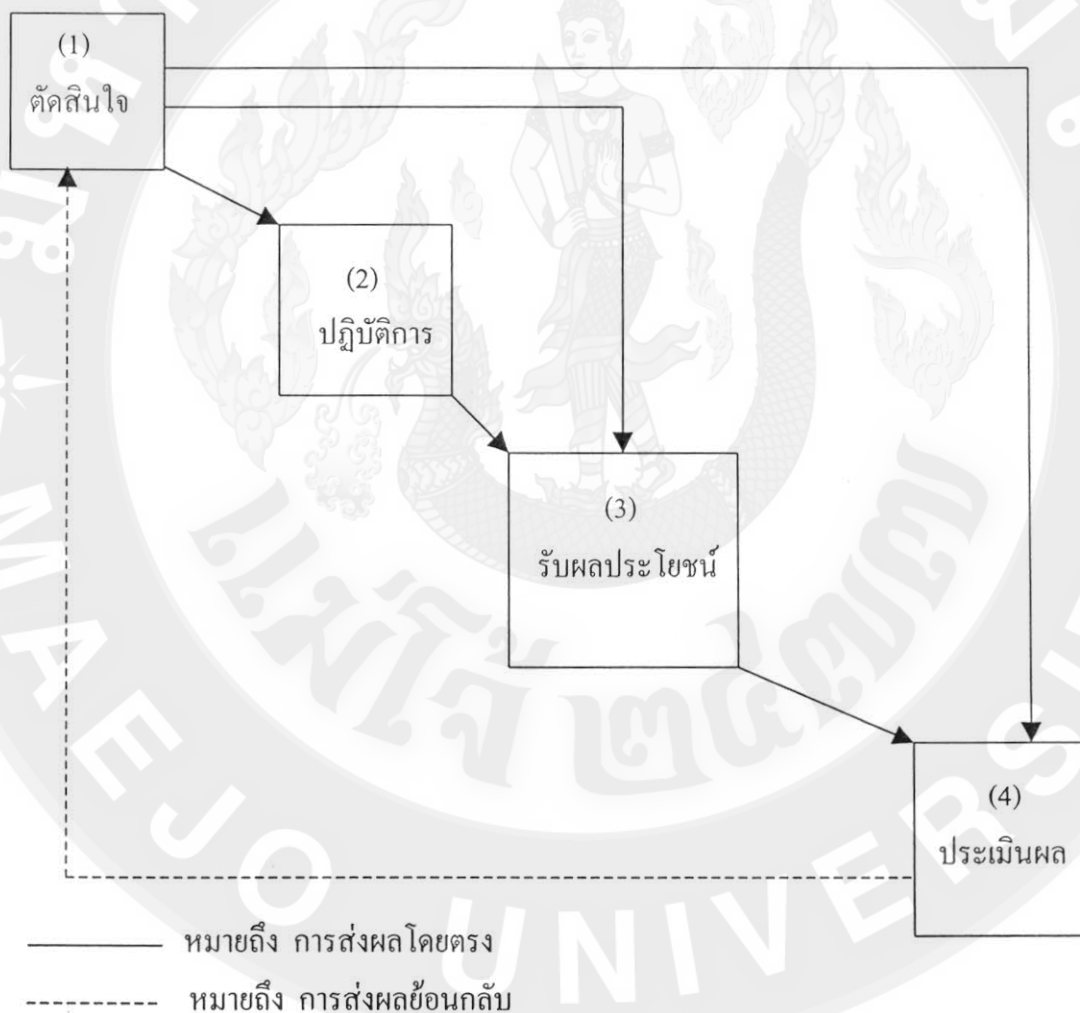
ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการกระทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

จากแนวความคิดการมีส่วนร่วมของหลายๆท่านที่กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมหมายถึงการที่ประชาชนเกิดความรู้สึกและความต้องการว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความเป็นอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจ มีกิจกรรมร่วมกัน สามารถจัดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ด้วยตัวเอง รวบรวมพลังสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้

Cohen และ Uphoff ใน สุรัสวดี หุ่นยนต์ (2528: 17) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิดคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุน ด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้าน วัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

นอกจากนี้ Cohen และ Uphoff ยังได้แสดงความสัมพันธ์ของชนิดของการมีส่วนร่วมดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ของชนิดของการมีส่วนร่วม

ที่มา: Cohen และ Uphoff อ้างใน สุรัสวดี หุ่นพยนต์ (2528: 17)

ลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เฑาะรินทร์ (2527: 67) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาดังนี้ ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวม ตลอดจนความต้องการของชุมชน ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน ร่วมการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย และร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป นอกจากนี้ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527: 272-273) ได้แยกแยะขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ขั้นตอนคือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

นำชัย ทนุผล (2529: 8) ได้อธิบายสนับสนุนว่าการมีส่วนร่วมนี้เป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่สมาชิกของชุมชนได้มีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันแสดงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนของตนให้ดีขึ้นสำหรับกระบวนการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ พินิจ ลาภานนท์ (2529: 22) ยังกล่าวไว้อีกว่า ทรายใดที่ประชาชนสามารถพัฒนาชุมชนของตนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ในทุกขั้นตอน ก็เท่ากับว่าประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงบทบาทของการพัฒนาของตนเอง จากการเป็นผู้รับการพัฒนาเป็นผู้กระทำการพัฒนาตนเอง ซึ่งย่อมจะสามารถได้รับผลของการพัฒนาตามที่ตนเองต้องการ ส่วนนำชัย ทนุผล และ สุนิลา ทนุผล (ไม่ระบุปีพิมพ์: 145-146) ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ที่ครอบคลุมกระบวนการดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา และสาเหตุของปัญหา
- ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะประชาชนเป็นผู้ประสบปัญหา ย่อมรู้ปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เมื่อประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนเข้ามามีบทบาทในการระบุปัญหาแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการ หรือแก้ปัญหของพวกเขาด้วยตัวเอง การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหา และแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมนั้น และจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมใจกันในการเป็นเจ้าของกิจกรรม และผลงานที่ปรากฏ

4. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล เมื่อค้นหาข้อดี และข้อบกพร่องเพื่อหาแนวทางแก้ไขให้การทำงานมีประสิทธิภาพ

กระบวนการมีส่วนร่วมในแนวคิดของประชุม รอดประเสริฐ (2539: 222-223) เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคลากรในกิจกรรมต่าง ๆ บุคลากรจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน สำหรับการมีส่วนร่วมในการวางแผนของบุคลากรทุกฝ่ายในองค์กรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพในการวางแผน และความเป็นไปได้ในการนำแผนไปปฏิบัติ เพราะทุกฝ่ายมีความรู้ ความเข้าใจและเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางแผนจะทำงานด้วยความสะดวก ความตั้งใจ และความพึงพอใจ เพราะทราบถึงสถานการณ์ทรัพยากร และเป้าหมายโดยชัดเจนแล้วจากการที่ได้ร่วมกันวางแผน ตลอดทั้งการวางแผนจะนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเอง ในลักษณะต่าง ๆ ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับปาริชาติ วลัยเสถียร (2543: 143) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่ต้องใช้

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

5. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

หลักสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วม สมนึก ปัญญาสิงห์ (2542: 25-27) ได้ระบุไว้มีดังนี้

1. เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการ แก้ปัญหา กล่าวคือ เน้นบทบาทของประชาชนและชุมชนเป็นศูนย์กลาง ชุมชนเป็นเจ้าของเรื่องเจ้าของโครงการ เพื่อให้ชุมชนมีบทบาทแก้ไขปัญหาด้วยพลังความรู้ความสามารถของตนเองมากขึ้น หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ให้การสนับสนุนเรื่องเทคนิค วิชาการและความรู้

2. พัฒนาขีดความสามารถและสร้างพลังกลุ่มชุมชนให้เข้มแข็ง “ช่วยให้เขาคิด” ไม่ใช่ “คิดให้เขา” และ “ช่วยให้เขาทำ” ไม่ใช่ “ทำให้เขา” ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มหรือองค์กรเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการพึ่งตนเองได้

3. พัฒนาระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากชุมชน ได้แก่การวิเคราะห์ การเสนอแนะ การวิจารณ์ การตรวจสอบอย่างเปิดเผย

4. การมีหุ้นส่วนในกระบวนการพัฒนาและการทำงานร่วมกัน ผนึกกำลังความรู้ความสามารถและความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

5. การดำเนินโครงการและกิจกรรมร่วมกัน เช่น การสร้างผลงาน และการติดตามตรวจสอบประสิทธิผล ประสิทธิภาพของโครงการ

นอกจากนี้กรมป่าไม้ (2538: 25-26) ยังได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของราษฎรเสริมอีกว่า ในทางหลักวิชาการการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนามีลักษณะทำนองเดียวกันกับการมีส่วนร่วมทางสังคมของราษฎรในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งมีอยู่สองระดับคือบุคคลมีส่วนร่วม และครอบครัวมีส่วนร่วม ซึ่งบุคคลมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ราษฎรแต่ละบุคคลไปร่วมกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ พอใจ สนใจ และเต็มใจ โดยมิได้หวังผลตอบแทนเป็นเงินทองแต่อย่างใด เป็นการไปร่วมกิจกรรมเพื่อความเจริญก้าวหน้าของหมู่บ้าน ตำบล หรือท้องที่ที่ตนเองอยู่อาศัยทำมาหากินมานานปี เช่น การอาสาสมัครทำถนนในหมู่บ้าน ก่อสร้างศาลากลางบ้านเป็นเกษตรหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ส่วนการที่ครอบครัวมีส่วนร่วม หมายถึงการที่ราษฎรที่ทั้งครอบครัวคือพ่อ แม่ ลูก ๆ และญาติพี่น้อง ไปร่วมกิจกรรม

พัฒนาต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ พอใจ สนใจ และเต็มใจ โดยมีได้หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง แต่อย่างใดเช่นกัน เช่นการลงแรงอาสาสมัครทั้งครอบครัวในการทำถนนเข้าหมู่บ้าน ก่อสร้างศูนย์พัฒนาตำบล ทำการปลูกป่าเพื่อชุมชนในที่ดินสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น

ลักษณะหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้น ปธาน สุวรรณมงคล ได้กล่าวไว้ใน ปรินชาติ วลัยเสถียร (2543: 145-146) ถึงลักษณะการมีส่วนร่วมดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ (2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการและ (3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์ ซึ่งยังอาจแบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วม โดยแบ่งตามบทบาทและหน้าที่ของผู้เข้าร่วม ซึ่งพอจะสรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมอาจแบ่งได้โดย

1. การสนับสนุนทรัพยากร คือการสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม คือการเข้าร่วมในการวางแผน การประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ ติดตามและประเมินผล

2. อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือเป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมนี้ แสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม จึงมีการโต้แย้งว่ามีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชน เป็นเพียงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเพียงบางส่วน เพราะหลายกรณีประชาชนไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการตัดสินใจ ทางออกที่ควรเป็นคือการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ประชาชน

สำหรับนำชัย ทนุผล (2543: 142-145) ได้กล่าวถึงลักษณะหรือรูปแบบ (forms of participation) ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (pseudo participation) คือการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นไปในลักษณะของการมีส่วนร่วมที่ถูกครอบงำโดยบุคคลภายนอก ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ

- 1.1 การมีส่วนร่วมแบบได้รับการเลี้ยงดู (domestication) ซึ่งเป็นการใช้อำนาจและการควบคุมโดยบุคคลภายนอก นักวางแผน อภิสถิธิชน หรือนักวิชาการ ใช้เทคนิคดึงดูดให้ประชาชนยอมทำตามแผนงานที่ได้ถูกกำหนดไว้แล้ว โดยประชาชนไม่มีโอกาสหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

- 1.2 การมีส่วนร่วมแบบได้รับการช่วยเหลือ (assistencialism) การมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะนี้ อำนาจและการควบคุมยังคงอยู่ในมือของผู้บริหาร หรือบุคคลภายนอกประชาชนจะได้รับข้อมูลข่าวสาร และการปรึกษาหารือ หรือความช่วยเหลือเท่านั้น แต่จะไม่มีโอกาสหรืออิทธิพลใด ๆ ในการตัดสินใจในกระบวนการดำเนินงาน

2. การมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์แท้จริง (genuine participation) เป็นกระบวนการที่ประชาชนทำงานร่วมกับผู้บริหาร ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเพื่อประโยชน์ขององค์กรหรือประชาชนด้วยกันรวมตัวกันวางแผนและดำเนินการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตัวเอง การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จำแนกได้ 2 ลักษณะคือ

2.1 การมีส่วนร่วมแบบความร่วมมือ (cooperation) เป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมมือกับบุคคลภายนอกดำเนินกิจกรรมที่มีผลประโยชน์เพื่อพวกตน การตัดสินใจเกิดขึ้นโดยการเสวนาระหว่างประชาชนและบุคคลภายนอก ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันตลอดกระบวนการ และมีอำนาจในการบริหารจัดการ และควบคุมดูแลกิจการต่างๆ ด้วยตนเอง ลักษณะของการวางแผนเป็นลักษณะการวางแผนจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน (bottom-up planning)

2.2 การมีส่วนร่วมแบบประชาชนมีอำนาจ (empowerment) ลักษณะของการมีส่วนร่วมลักษณะนี้เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สมบูรณ์ที่สุด ซึ่งประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมมีศักดิ์ศรี และอำนาจการตัดสินใจในกระบวนการพัฒนาทุกมิติและทุกขั้นตอนโดยประชาชนเป็นเจ้าของ เป็นผู้ตัดสินใจ เป็นผู้วางแผน เป็นผู้ลงมือกระทำ และเป็นผู้ติดตามประเมินผล เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจ ปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานด้วยตัวของพวกเขาเอง

ข้อมูลทั่วไปของอ่างเก็บน้ำแม่แฝน

อ่างเก็บน้ำแม่แฝน เป็นโครงการชลประทานขนาดเล็กตามความเร่งด่วนในแผนการอพยพชาวเขา ในพื้นที่โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เว เขตแม่ส้านผาแดง ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง มาอยู่ในพื้นที่รองรับ บ้านผาซ้อ-แม่อ้อ หมู่ 1 ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จึงจำเป็นต้องจัดหาแหล่งน้ำให้กับราษฎร สำหรับการเพาะปลูก และอุปโภค-บริโภค ได้ตลอดปี

อ่างเก็บน้ำแม่แฝนนั้นสร้างอยู่ในลำน้ำซ้อ ห้วยแม่สง ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำวัง ห้วยแม่สงนั้นอยู่ในหุบเขาที่อยู่ระหว่างเขา 2 ลูก ที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำแม่แฝนนั้นตั้งอยู่ ณ 47Q NA 612 - 988 ระวัง 4946 IV ลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าโปร่ง มีพื้นที่รับน้ำฝน 19.50 ตารางกิโลเมตร ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี 1,156.90 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำที่ไหลผ่านเฉลี่ยตลอดปี 5.304 ล้านลูกบาศก์เมตร

ลักษณะห้วงงาน เป็นทำนบกดินสูง 18.00 ม. ยาว 131.00 ม. สันทำนบกกว้าง 8.00 ม. ส่วนลักษณะอาคารประกอบนั้นมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ทางระบายน้ำล้นแบบรางเท กว้าง 20.00 ม. สูง 2.50 ม. ยาว 126.00 ม. (อัตราการไหลของน้ำผ่านอาคาร 35 ลบ.ม./วินาที)
2. คลองลาดคอนกรีตปากทางระบายน้ำล้นกว้าง 20.00 ม. สูง 2.50 ม. ยาว 100.00 ม.
3. ท่อส่งน้ำฝังขวา ขนาดท่อ Ø 0.60 ม. ยาว 270.00 ม. (ปริมาณน้ำที่สามารถส่งได้ 1.04 ลบ.ม./วินาที)
4. ท่อแยก ขนาดท่อ Ø 0.60 ม. ยาว 15.00 ม. (ปริมาณน้ำที่สามารถระบายได้ 1.25 ลบ.ม./วินาที)

ปริมาณน้ำที่อ่างเก็บน้ำแม่แฟนสามารถเก็บกักได้ คือ 1.0583 ล้านลูกบาศก์เมตร ใช้ระยะเวลาในการก่อสร้าง 2 ปีคือปี พ.ศ. 2539 – 2540 งบประมาณในการก่อสร้าง 27,694,000 บาท (ยี่สิบเจ็ดล้านหกแสนเก้าหมื่นสี่พันบาทถ้วน)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่แฟนคือ ช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกในฤดูฝน 3,200 ไร่ ฤดูแล้ง 800 ไร่ และช่วยให้ราษฎรมีน้ำอุปโภค-บริโภค จำนวน 3 หมู่บ้าน 308 ครัวเรือน ประชากร 1,280 คน

ภาพที่ 6 แสดงป้ายของโครงการชลประทานขนาดเล็ก อ่างเก็บน้ำแม่แฝน

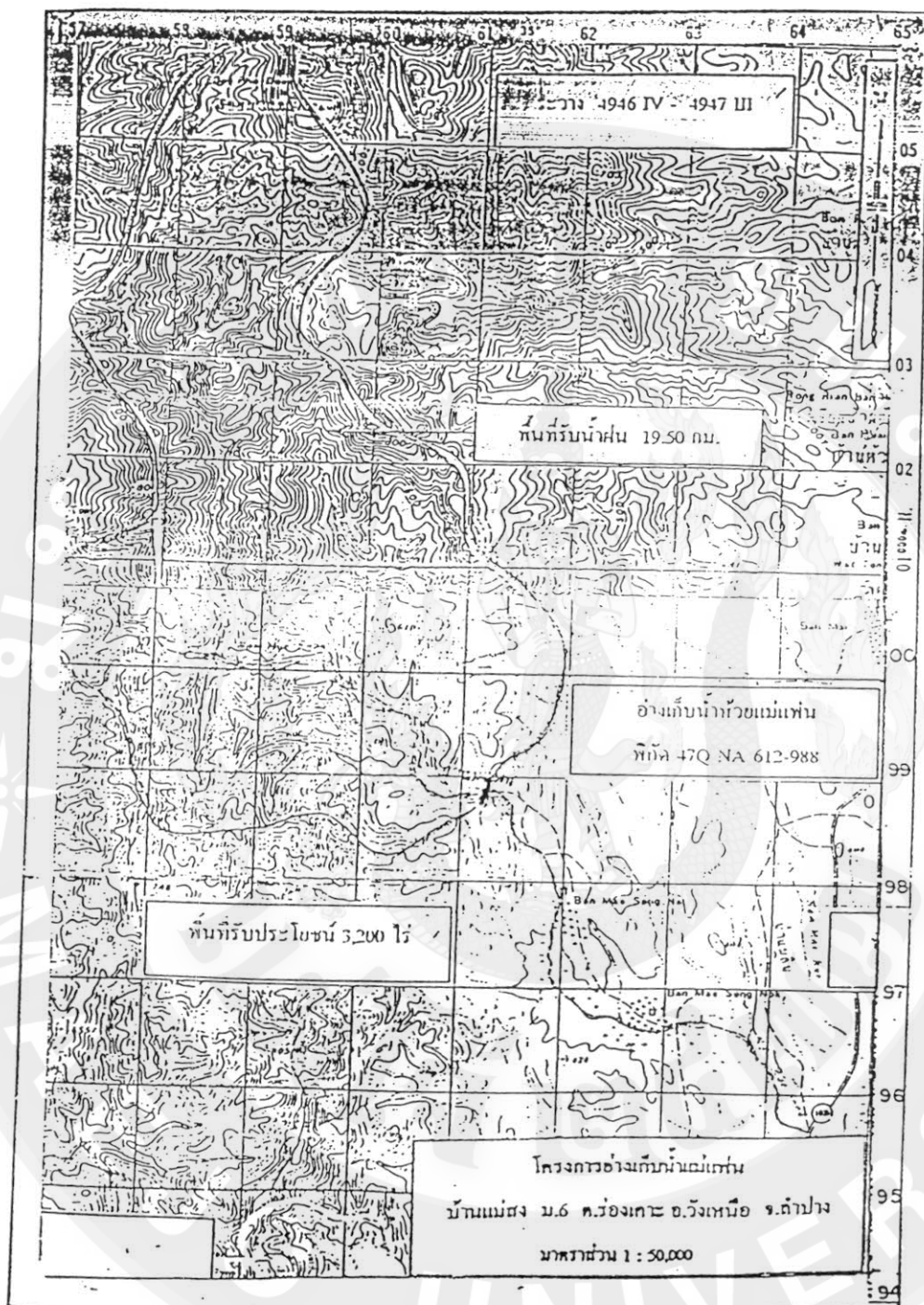
ภาพที่ 7 แสดงสภาพทั่วไปของอ่างเก็บน้ำแม่แฝน

ภาพที่ 8 แสดงกิจกรรมการตกปลาของชุมชนบริเวณอ่างเก็บน้ำแม่แฟน

ภาพที่ 9 แสดงปริมาณน้ำภายในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน

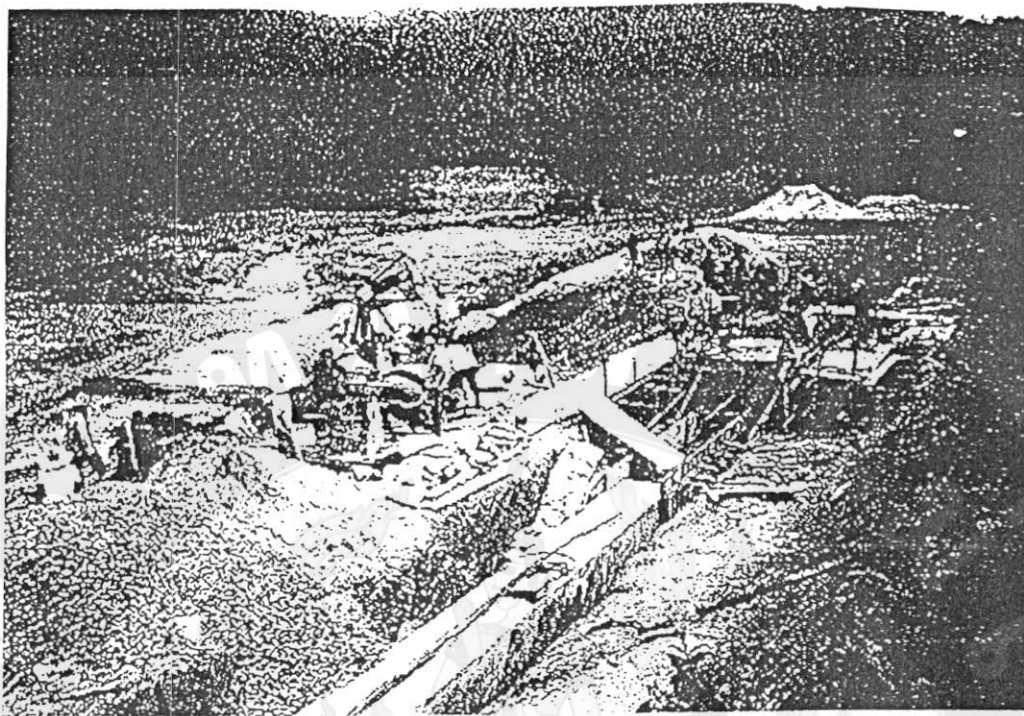
ภาพที่ 10 แสดงแผนที่ที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำแม่แฝน

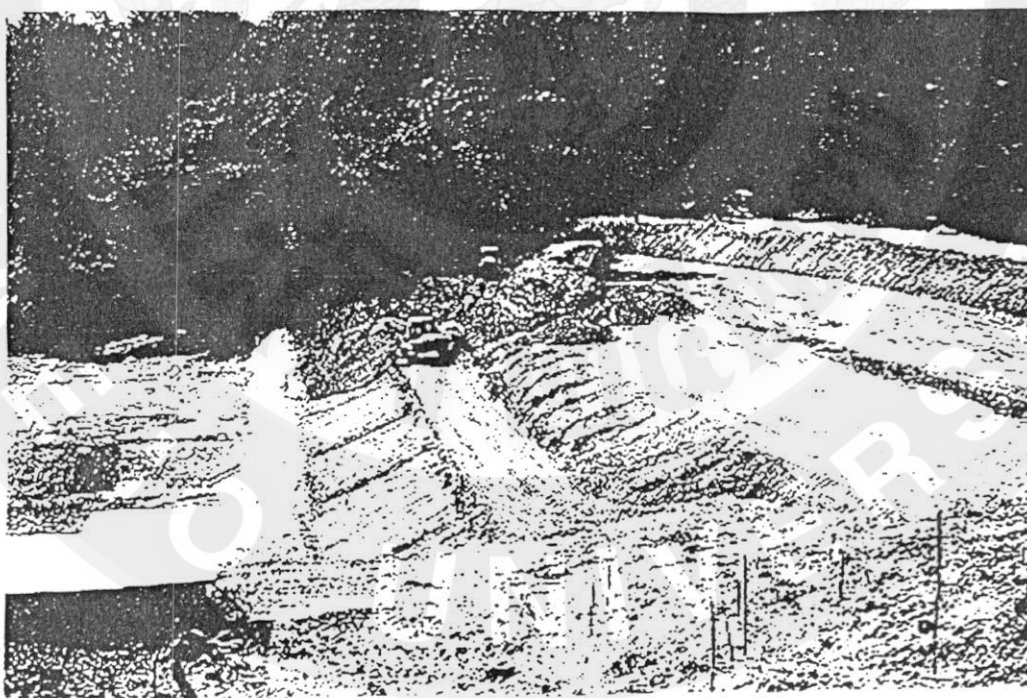
ภาพที่ 11 แสดงสภาพก่อนก่อสร้าง อ่างเก็บน้ำแม่แฝน (1)

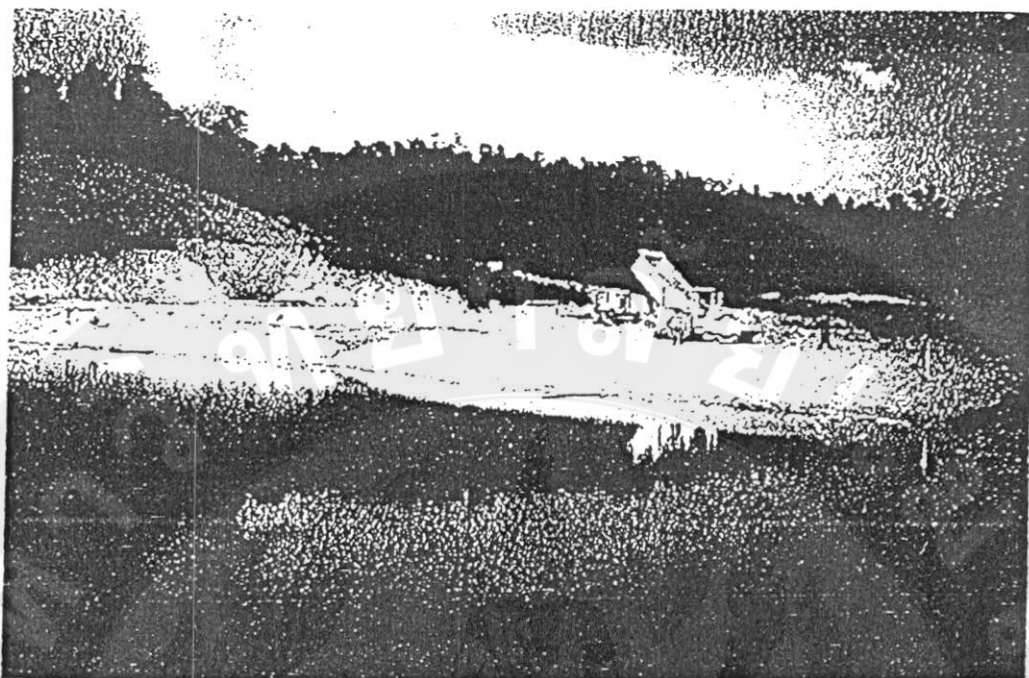
ภาพที่ 12 แสดงสภาพก่อนก่อสร้าง อ่างเก็บน้ำแม่แฝน (2)

ภาพที่ 13 แสดงขณะก่อสร้างท่อส่งน้ำ + Control Room

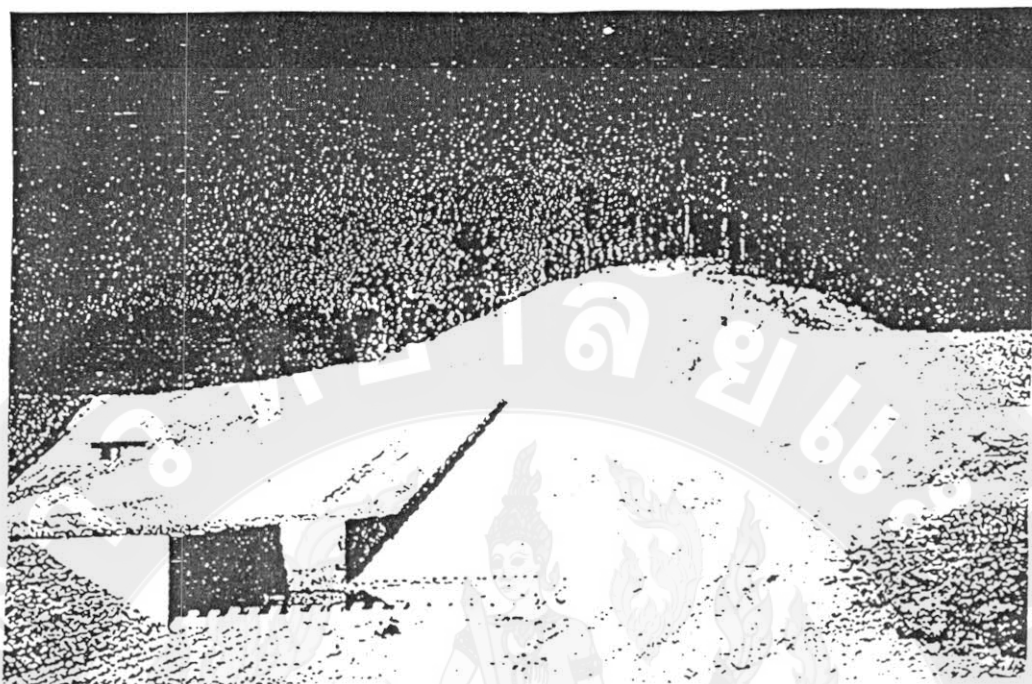
ภาพที่ 14 แสดงขณะก่อสร้างทำนบดิน

ภาพที่ 15 แสดงขณะก่อสร้างตัวทำนบกั้น

ภาพที่ 16 แสดงขณะก่อสร้างทางระบายน้ำคัน

ภาพที่ 17 แสดงทางระบายน้ำดินก่อสร้างแล้วเสร็จ

ภาพที่ 18 แสดงทำนบดินก่อสร้างแล้วเสร็จ

ภาพที่ 19 แสดงป้ายทางแยกเข้าโครงการ

ภาพที่ 20 แสดงป้ายโครงการ

ภาคสรุป (Overview)

งานอ่างเก็บน้ำ เป็นส่วนหนึ่งของงานพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค อ่างเก็บน้ำมีความสำคัญต่อชุมชนอย่างมาก จากการตรวจสอบเอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก กรณีของอ่างเก็บน้ำแม่แฝนทำให้ทราบว่า อ่างเก็บน้ำเป็นประโยชน์ทั้งด้านการเกษตร การประมง การอุปโภคบริโภค อีกทั้งยังเป็นแหล่งที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนอีกด้วย อ่างเก็บน้ำจะช่วยเก็บกักน้ำที่ไหลมามากช่วงฤดูฝน เพื่อให้ชุมชนนั้น ๆ สามารถมีน้ำใช้ได้ตลอดทั้งปี แต่ปัญหาของงานอ่างเก็บน้ำที่พบส่วนใหญ่ก็คือ การที่ไม่มีน้ำใช้เพียงพอในหน้าแล้งและมีการได้รับน้ำได้อย่างไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ชาวบ้านไม่ได้มีการร่วมกันดูแลและตกลงการแบ่งปัน จัดสรรการใช้น้ำในระหว่างกลุ่มภายในชุมชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำ จึงมีความจำเป็นอย่างมากสำหรับแหล่งน้ำในชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินการ และมีส่วนร่วมในด้านของผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ การมีส่วนร่วมในการประชุม การเป็นกรรมการ การเป็นผู้นำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน นั่นคือเป็นการพัฒนาที่มีเป้าหมายโดยคำนึงถึงสังคม ระบบนิเวศ เศรษฐกิจของท้องถิ่นเป็นหลัก และจะต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับทรัพยากรในท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาจะต้องตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยที่คนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์สูงสุด ยุติธรรม และเท่าเทียมกัน ซึ่งผลของการพัฒนานี้สามารถคงอยู่ถึงคนรุ่นต่อไป ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษาว่าราษฎรในเขตตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฝนหรือไม่และระดับใด ในกรณีที่ชาวบ้านไม่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นเนื่องจากสาเหตุอะไร ซึ่งในการศึกษานั้นจะศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมใน 3 ขั้นตอนคือ 1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ 2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ 3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

(RESEARCH METHODOLOGY)

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ โครงการชลประทานขนาดเล็ก กรณีอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้กำหนดวิธีการวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

(Locale of the Study)

สถานที่ดำเนินการวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก กรณีอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ซึ่งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวังเหนือ 11 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลวังใต้ ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
- ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลบ้านสุก ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

การวิจัยในครั้งนี้จัดเก็บข้อมูลจากประชาชนในหมู่ที่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 10 ด้วยเหตุผลที่เลือกสถานที่ดำเนินการวิจัยครั้งนี้คือ

1. ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่ที่ราษฎรส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่แฟนโดยตรง
2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกหมู่บ้าน 3 หมู่บ้านของตำบลร่องเคาะ ได้แก่ หมู่ที่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 10 เป็นพื้นที่ในการวิจัยเนื่องจากหมู่บ้านดังกล่าวเป็นหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่แฟนโดยตรง และมีปัญหาในการไม่ได้รับน้ำอย่างพอเพียง
3. อ่างเก็บน้ำแม่แฟนเป็นอ่างเก็บน้ำที่ใช้ในการเกษตร ประมง และอุปโภคบริโภคต่อราษฎรอีกทั้งอ่างเก็บน้ำแม่แฟนให้ประโยชน์ครอบคลุมในหลายหมู่บ้านจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของราษฎรในการช่วยกันอนุรักษ์และดูแลรักษาเพื่อให้อ่างเก็บน้ำแห่งนี้

อำนวยความสะดวกให้แก่ราษฎรในตำบลร่องเคาะ ตำบลวังเหนือ จังหวัดลำปาง ตรงตามวัตถุประสงค์ยิ่งขึ้น

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

(The Population and Sampling Procedures)

ผู้ที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ ตัวแทนของครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลร่องเคาะจำนวน 3 หมู่บ้านรวม 362 ครัวเรือน ดังนี้

หมู่ที่ 6 บ้านแม่สงเหนือ	มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	128	ครัวเรือน
หมู่ที่ 7 บ้านสบสัน	มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	142	ครัวเรือน
หมู่ที่ 10 บ้านแม่สงใต้	มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	92	ครัวเรือน

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างจากจำนวนครัวเรือน โดยตัวแทนของครัวเรือนจะเป็นผู้ให้ข้อมูล มีขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างดังนี้

ขั้นที่ 1 คำนวณหาจำนวนตัวอย่างที่เหมาะสมสามารถเป็นตัวแทนประชากรทั้งหมด โดยใช้สูตรของ Yamane ดังนี้ (Chua อ้างใน นำชัย ทนุผล, 2540: 73)

$$\begin{aligned}
 n &= \frac{N}{1 + N(e)^2} \\
 &= \frac{362}{1 + 362 (0.05)^2} \\
 &= 190
 \end{aligned}$$

เมื่อ

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อนที่กำหนดว่าจะให้มีระดับนัยสำคัญเป็น(0.05)

ขั้นที่ 2 ดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage random sampling) โดยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวแทนครัวเรือนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งมีการคำนวณตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรในแต่ละหมู่บ้านโดยใช้สูตรของ Negtalon ดังนี้ (Chua อ้างใน นำชัย ทนุผล, 2540: 73)

$$n_i = \frac{nN_i}{N}$$

เมื่อ

n = จำนวนตัวอย่างทั้งหมด

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

N_i = จำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน

n_i = จำนวนตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	จำนวนประชากร (ครัวเรือน)	จำนวนประชากรตัวอย่าง
บ้านแม่สงเหนือ	128	67
บ้านสบสัน	142	75
บ้านแม่สงใต้	92	48
รวม	362	190

ขั้นที่ 3 ทำการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนจากแต่ละหมู่บ้าน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) โดยทำการเขียนตัวเลขตามเลขที่บ้านของประชากรลงในกระดาษ แล้วจับฉลากขึ้นมาให้ครบ 190 ตัวอย่าง

ตัวแปรและการวัดตัวแปร (Variables and Measurement)

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม หมายถึง ลักษณะของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนครัวเรือน ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ โดยให้ความหมายลักษณะต่างๆ ดังนี้

อายุ หมายถึง จำนวนปีที่เกิดมาของผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่เกิดจนถึงเวลาบันทึกข้อมูล

ระดับการศึกษา หมายถึง คุณวุฒิสูงสุดที่ผู้ให้ข้อมูลได้ศึกษาเล่าเรียนในสถาบันทางการศึกษาต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน

อาชีพหลัก หมายถึง ประเภทของอาชีพที่ผู้ให้ข้อมูลได้ปฏิบัติเป็นประจำ และเป็นแหล่งรายได้หลักของครอบครัว

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน หมายถึง จำนวนเงินทั้งหมดที่เป็นรายได้ต่อเดือนของครัวเรือน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ หมายถึงความร่วมมือ ร่วมใจ การประสานงาน การลงมือปฏิบัติและมีความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชนในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างข้อความเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ใน 3 ขั้นตอนด้วยกันคือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ

ทุกข้อความมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลตอบว่า มีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วม โดยผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นตามสภาพที่เป็นจริง กรณีที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ผู้วิจัยได้สร้างข้อความเกี่ยวกับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนใน 3 ขั้นตอนข้างต้น ทุกข้อความมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลตอบว่า มีส่วนร่วมในระดับใด โดยผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นตามสภาพที่เป็นจริง โดยเลือกคำตอบตามแบบสอบถาม ในลักษณะการประมาณค่า (rating scale) จำนวน 4 ระดับ โดยใช้หลักของ Likert ซึ่งให้ค่าความหมายคะแนนดังนี้

มีส่วนร่วมมากที่สุด	ให้คะแนน 4
มีส่วนร่วมมาก	ให้คะแนน 3
มีส่วนร่วมน้อย	ให้คะแนน 2
มีส่วนร่วมน้อยมาก	ให้คะแนน 1

ในแต่ละข้อความนำมาหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (weight mean score) เพื่อกำหนดเกณฑ์ในการแปลข้อมูล ดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	3.26 – 4.00	หมายถึง มีส่วนร่วมมากที่สุด
ช่วงคะแนนเฉลี่ย	2.51 – 3.25	หมายถึง มีส่วนร่วมมาก
ช่วงคะแนนเฉลี่ย	1.76 – 2.50	หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย
ช่วงคะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.75	หมายถึง มีส่วนร่วมน้อยมาก

เครื่องมือในการวิจัย (The Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวของวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้มีทั้งคำถามปลายเปิด (open ended question) และคำถามปลายปิด (close ended question) โดยในแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของราษฎร ตำบลร่องเคาะ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฝนของราษฎร ตำบลร่องเคาะ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ให้มีเนื้อหาครอบคลุมถึง การมีส่วนร่วม 3 ขั้นตอนคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตาม ประเมินผลและดูแลอ่างเก็บน้ำ

ตอนที่ 3 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฝนของราษฎร ตำบลร่องเคาะ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

การทดสอบเครื่องมือ (Pre-testing of the Instrument)

1. การทดสอบความตรงของเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามจากแนวทางในการตรวจเอกสาร จากนั้นได้นำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถามตามที่คณะกรรมการที่ปรึกษาเสนอแนะให้ถูกต้อง
2. การทดสอบความเที่ยง (reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วไปทดสอบความเที่ยงกับตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง จำนวน 20 ครัวเรือน ที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงลักษณะการใช้ น้ำคล้ายคลึงกับหมู่บ้านตัวอย่างในการวิจัย เพื่อหาความเที่ยงของแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าแบบสนิทภายใน (internal consistency) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient of alpha) ตามแบบ Cronbach อ้างใน พงษ์รัตน์ ทวีรัตน์ (2538: 125-126) ซึ่งมีสูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_i^2} \right]$$

α = สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n = จำนวนข้อ

S_i^2 = คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ

S_i^2 = คะแนนความแปรปรวนทั้งฉบับ

สำหรับผลของการทดสอบความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (reliability) นั้น ถ้าค่าของการทดสอบความเที่ยงเท่ากับหรือมากกว่า 0.70 ถือว่าเป็นข้อคำถามที่สามารถจะนำไปเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างได้ ซึ่งจากผลการวิเคราะห์แบบสอบถามหาความเที่ยงแล้วปรากฏว่ามีความเที่ยงสูงถึง 0.82 ซึ่งถือว่ามีความเที่ยงสูง จึงนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และแปลความ

วิธีการรวบรวมข้อมูล

(Data Gathering)

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานไว้ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือในนามโครงการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ถึงองค์การบริหารส่วนตำบล ต.ร่องเคาะ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่รับผิดชอบในพื้นที่ที่จะเก็บข้อมูล เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยประสานงานโดยตรงกับประธานองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่รับผิดชอบในพื้นที่ที่เก็บข้อมูล เพื่อแจ้งความประสงค์และเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดไว้
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ แปลผล สรุป และรายงานผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

(Analysis of Data)

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล แล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาถอดรหัสจัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS for Window) สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่

1. ค่าร้อยละ (percentage) เพื่อแจกแจงความถี่ในการจัดลำดับของลักษณะส่วนบุคคลเศรษฐกิจ สังคมของผู้ให้ข้อมูล และการมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฝน
2. น้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ถึงระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฝน

ระยะเวลาในการวิจัย

(Research Duration)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 16 เดือน คือตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2544 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2546

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

(RESULTS AND DISCUSSION)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก : กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แพน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยรวบรวมข้อมูลจากรายการตำบลร่องเคาะจำนวน 3 หมู่บ้านคือบ้านแม่สงเหนือ บ้านสบสัน และบ้านแม่สงใต้ ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จำนวน 190 คน การนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมผลการวิจัยและวิจารณ์เป็นส่วนเดียวกัน โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปของตาราง ข้อมูลประกอบคำบรรยายและความเรียงเป็นตอน ๆ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของรายการในตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วม และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก : กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แพน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 3 สภาพปัญหา และสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพน

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของรายการในตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ลักษณะส่วนบุคคล

เพศ

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก (ร้อยละ 81.58) เป็นเพศชาย มีเพียงร้อยละ 18.42 เท่านั้น เป็นเพศหญิง ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากเป็นเพศชาย เนื่องจากลักษณะของสังคมไทยโดยทั่วไป ผู้ชายจะเป็นหัวหน้าครอบครัว โดยเฉพาะสังคมชนบทมักนิยมให้เพศชายเป็นผู้มีอำนาจการตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว (อานุภาพ มะลิวัลย์, 2544: 32)

อายุ

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 72 ปี และน้อยที่สุด 24 ปี สำหรับอายุเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลคือ 45 ปีและมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 9.36 โดยผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 41.05 มีอายุในช่วง 35 – 45 ปี รองลงมาร้อยละ 33.68 มีอายุในช่วง 46-56 ปี ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 13.16 มีอายุในช่วง 35 – 45 ปี และมีผู้ให้ข้อมูลเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีอายุมากกว่า 68 ปีขึ้นไป ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 1.58 เท่านั้น ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่อยู่ในช่วงวัยกลางคน ซึ่งศรีเรือน แก้วกังวาล (2540: 391) ได้กล่าวไว้ว่า ระยะวัยกลางคนได้แก่บุคคลอายุราว ๆ 40-65 ปี เมื่อเริ่มระยะวัยนี้ แบบแผนชีวิตเข้าสู่รูปหรือเกือบเข้าสู่รูปเข้ารอยแล้ว บุคคลผู้มีพัฒนาการสมวัยที่ผ่านมาจะประสบความสำเร็จในชีวิตด้านอาชีพในระดับและแนวทางตามประสบการณ์ที่ตนได้สะสม ตั้งแต่ระยะวัยทารกขึ้นมา จึงได้สมญาว่ายุคสุดขยอของชีวิต หรือยุคความสำเร็จสุดขยอ ซึ่งสอดคล้องกับสุนิดา ทนุผล (2540: 38-39) ที่กล่าวว่า ผู้ใหญ่วัยนี้เป็นช่วงที่ได้ผ่านช่วงความเจริญเติบโตมาแล้วและเป็นช่วงของการคงที่และถดถอยทางลักษณะทางด้านร่างกาย และมักจะเสื่อมถอยทางด้านพุทธิปัญญา ส่วนทางด้านสังคมและจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงน้อย แต่จะให้ความสำคัญแก่สังคมรอบด้านมากขึ้น

ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษาซึ่งเป็นวุฒิสูงสุดที่ผู้ให้ข้อมูลได้ศึกษาเล่าเรียนในสถาบันทางการศึกษาต่างๆ ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 34.74 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 30.00 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 14.21 จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 5.26 จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และร้อยละ 3.68 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และระดับปริญญาตรี มีจำนวนเท่ากันคือร้อยละ 5.79 และผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยมีเพียงร้อยละ 0.53 เท่านั้น ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

จากผลการวิจัยพอสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่จบการศึกษาในภาคบังคับตามนโยบายของรัฐเดิมเท่านั้น และเมื่อพิจารณาเกี่ยวกับอายุของผู้ให้ข้อมูล พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุสูงสุดถึง 72 ปี และอายุเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลเท่ากับ 44.96 ปี จึงอาจกล่าวได้ว่า การส่งเสริมการศึกษาและการขยายโอกาสทางการศึกษาในอดีตยังไม่เจริญก้าวหน้าเท่าปัจจุบัน ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ในพื้นที่ ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จึงได้รับการศึกษาในภาคบังคับเท่านั้น

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	155	81.58
หญิง	35	18.42
รวม	190	100
อายุ		
24 – 34 ปี	25	13.16
35 – 45 ปี	78	41.05
46 – 56 ปี	64	33.68
57 – 67 ปี	20	10.53
68 – 78 ปี	3	1.58
รวม	190	100
$\bar{X} = 44.96$ S.D. = 9.36 R = 24 – 72		
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	1	0.53
ประถมศึกษาปีที่ 4	57	30.00
ประถมศึกษาปีที่ 6	66	34.74
มัธยมศึกษาปีที่ 3	27	14.21
มัธยมศึกษาปีที่ 6	7	3.68
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	10	5.26
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	11	5.79
ปริญญาตรี	11	5.79
รวม	190	100

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

อาชีพหลัก

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.00) ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม
รองลงมาร้อยละ 12.63 ประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 8.95 ประกอบอาชีพรับราชการ ร้อยละ
4.74 ประกอบอาชีพค้าขาย ร้อยละ 2.11 ว่างาน ซึ่งมักจะเป็นผู้สูงอายุได้รับการเลี้ยงดูจากลูก
หลาน ร้อยละ 1.06 ประกอบอาชีพสมาชิกอ.บ.ต. และมีเพียงร้อยละ 0.53 เท่านั้นที่ประกอบอาชีพ
เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากนั้นมีการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก
ซึ่งรชนีกร เศรษฐ (2533: 22) ที่กล่าวไว้ว่า สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม มีประชากรมากกว่า
ร้อยละ 80 ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่และวิถีชีวิตทางสังคม
วัฒนธรรมให้แก่นักในสังคมชนบท ซึ่งสอดคล้องกับ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2528: 29) ได้กล่าว
สนับสนุนถึงอาชีพโดยทั่ว ๆ ไปของสังคมชนบทว่าเป็นสังคมที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ
เกษตรกรรม ทำนา ทำไร่และทำสวน

รายได้

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีรายได้ภายในครัวเรือนสูงสุด 15,000 บาทต่อเดือน ต่ำ
สุด 1,000 บาทต่อเดือน โดยมีรายได้ภายในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 4,308 บาทต่อเดือน และมีส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐาน 2,558.91 ผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 44.21 มีรายได้ภายในครัวเรือนอยู่ระหว่าง
1,000 – 3,000 บาทต่อเดือน รองลงมาร้อยละ 31.58 มีรายได้ภายในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 3,001 –
5,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 10.53 มีรายได้ในครัวเรือน 5,001 – 7,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 7.89
มีรายได้ภายในครัวเรือน 7,001 – 9,000 บาทต่อเดือน ส่วนผู้มีรายได้ 9,001 – 11,000 บาท และ
11,001 – 13,000 บาทต่อเดือน มีจำนวนเท่ากันคือร้อยละ 2.63 และผู้มีรายได้ 13,000 – 15,000
บาทต่อเดือนมีร้อยละ 0.53 เท่านั้น ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

จากผลการวิจัยพอสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ มีรายได้ต่อเดือนก่อน
ข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยของคนในจังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2543 ซึ่งมีรายได้เฉลี่ย
41,215 บาท (สำนักงานสถิติจังหวัดลำปาง, 2543) จะเห็นได้ว่าผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับประโยชน์จาก
อ่างเก็บน้ำแม่แฟนนั้นยังมีรายได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ซึ่งอาจเนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบ
อาชีพเกษตรกรรม แต่ไม่สามารถใช้น้ำมากพอให้เกิดผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งจะนำไปสู่รายได้ได้
อย่างเต็มที่

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะทางสังคม	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
อาชีพหลัก		
เกษตรกรรวม	133	70.00
ค้าขาย	9	4.74
รับจ้าง	24	12.63
รับราชการ	17	8.95
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	1	0.53
ว่างงาน	4	2.11
สมาชิก อ.บ.ค.	2	1.06
รวม	190	100
รายได้		
1,000 – 3,000 บาท	84	44.21
3,001 – 5,000 บาท	60	31.58
5,001 – 7,000 บาท	20	10.53
7,001 – 9,000 บาท	15	7.89
9,001 – 11,000 บาท	5	2.63
11,001 – 13,000 บาท	5	2.63
13,001 – 15,000 บาท	1	0.53
รวม	190	100
$\bar{X} = 4,308$ S.D. = 2,558.91 R = 1,000 – 15,000		

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วม และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน

การมีส่วนร่วม หมายถึงความร่วมมือ ร่วมใจ การประสานงาน การลงมือปฏิบัติและมีความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชนในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะสร้างข้อความเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ อ่างเก็บน้ำแม่แฟน ใน 3 ขั้นตอนด้วยกันคือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ

ทุกข้อความจะมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลตอบว่า มีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วม โดยผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นตามสภาพที่เป็นจริง

ระดับการมีส่วนร่วม หมายถึงระดับของการที่ราษฎรเกิดความรู้สึกและความต้องการว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความเป็นอิสระ มีอำนาจการตัดสินใจ มีกิจกรรมร่วมกัน สามารถจัดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ด้วยตัวเอง รวมถึงสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้ ผู้วิจัยได้สร้างข้อความเกี่ยวกับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนใน 3 ขั้นตอนข้างต้น ทุกข้อความจะมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลตอบว่า มีส่วนร่วมในระดับใด โดยผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นตามสภาพที่เป็นจริง โดยเลือกคำตอบตามแบบสอบถาม ในลักษณะการประมาณค่า (rating scale) จำนวน 4 ระดับ โดยใช้หลักของ Likert ซึ่งให้ค่าความหมายคะแนนดังนี้ มีส่วนร่วมมากที่สุด ให้คะแนน 4 มีส่วนร่วมมาก ให้คะแนน 3 มีส่วนร่วมน้อย ให้คะแนน 2 และมีส่วนร่วมน้อยมาก ให้คะแนน 1

ในแต่ละข้อความนำมาหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (weight mean score) เพื่อเป็นมาตรฐานในการแปลข้อมูล และมีหลักการแปลผลข้อมูลดังนี้คือ

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	3.26 – 4.00	หมายถึง มีส่วนร่วมมากที่สุด
ช่วงคะแนนเฉลี่ย	2.51 – 3.25	หมายถึง มีส่วนร่วมมาก
ช่วงคะแนนเฉลี่ย	1.76 – 2.50	หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย
ช่วงคะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.75	หมายถึง มีส่วนร่วมน้อยมาก

การนำเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยขอนำเสนอการมีส่วนร่วมและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก: กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แฟน อำเภอร่องเคาะ อำเภอลำพูน จังหวัดลำปาง ทั้ง 3 ขั้นตอนดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ

จากการวิจัยเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ (ดังรายละเอียดในตารางที่ 4) พบว่าผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 70.00 ระบุว่ามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมใน 6 ข้อความเท่ากับ 2.44 ซึ่งสามารถแปลความได้ว่าผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่ามีส่วนร่วมนั้นมีระดับของการมีส่วนร่วมในระดับน้อย (ดังรายละเอียดใน ตารางที่ 5) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่ามีส่วนร่วมร้อยละ 72.63 ระบุว่ามีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฝนไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค โดยมีส่วนร่วมในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 2.80) รองลงมาร้อยละ 71.05 ได้ระบุว่ามีส่วนร่วมประชุมถึงสาเหตุที่สภาพอ่างเก็บน้ำแม่แฝนไม่ถูกสุขลักษณะ มีหินปูนเกาะอยู่ในอัตราที่อันตราย โดยมีส่วนร่วมในระดับน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.48) และร้อยละ 71.05 อีกเช่นเดียวกันที่กล่าวว่ามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดสรรน้ำในแต่ละหมู่บ้าน โดยมีส่วนร่วมในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 2.80) ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนในการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำ ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 70.00 ได้ระบุว่ามีส่วนร่วม โดยมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.41) นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 68.95 กล่าวว่าได้ร่วมพิจารณาถึงสาเหตุของการลักลอบจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฝนในขณะที่ไม่อนุญาตให้มีการจับปลาโดยเฉพาะในช่วงฤดูวาง โดยมีส่วนร่วมในระดับน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.50) และสุดท้ายร้อยละ 67.37 ได้ยืนยันว่ามีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์และกำหนดระยะเวลาในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฝน โดยมีส่วนร่วมในระดับน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.25)

จากผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่าราษฎรในตำบลร่องเคาะมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฝน โดยประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลได้เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดนั้นก็คือการร่วมประชุมเพื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฝนไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค ทั้งนี้เนื่องจากสมัยก่อนราษฎรในตำบลร่องเคาะอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติในการอุปโภคและบริโภค ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของราษฎรในชุมชน ดังนั้นอ่างเก็บน้ำแม่แฝนจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อมาตอบสนองความต้องการการใช้น้ำของราษฎรตำบลร่องเคาะ ซึ่งอ่างเก็บน้ำแม่แฝนถือเป็นแหล่งน้ำแหล่งเดียวที่สามารถเก็บน้ำเพื่อให้มีใช้ได้ตลอดปี รองลงมาผู้ให้ข้อมูลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมถึงสาเหตุที่สภาพอ่างเก็บน้ำแม่แฝนไม่ถูกสุขลักษณะ มีหินปูนเกาะอยู่ในอัตราที่อันตราย ซึ่งถือเป็นปัญหาที่มีความสำคัญอย่างมากของอ่างเก็บน้ำ เพราะคุณภาพของน้ำในอ่างเก็บน้ำเป็นเรื่องที่สำคัญดังนั้นปัญหาต่างๆ ที่จะกระทบต่อคุณภาพของน้ำราษฎรจึงให้ความสนใจที่จะเข้ามาจัดการ และมีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงสาเหตุของการลักลอบจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฝนในขณะที่ไม่อนุญาตให้มีการจับ

ปลาโดยเฉพาะในช่วงฤดูวางไข่ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดสรรน้ำให้แก่ละหุ่มบ้าน และร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์และกำหนดระยะเวลาในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แพนตามลำดับ ส่วนการร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนในการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำนั้น ผู้ให้ข้อมูลได้มีส่วนร่วมในลำดับสุดท้าย เนื่องจากราษฎรในพื้นที่ชนบทที่ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อยนั้นได้ถูกปลูกฝังให้เป็นผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ไม่ต้องคิดหรือแสดงความคิดเห็นอะไรทั้งนั้น เพียงแต่รอรับการดูแลจากทางราชการเท่านั้น จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าไม่ว่าจะเป็นปัญหาใดที่เกี่ยวข้องกับอ่างเก็บน้ำแม่แพน จะได้รับความใส่ใจจากราษฎรโดยราษฎรจะใส่ใจที่จะรับรู้ว่าคุณสถานการณ์ปัจจุบันชุมชนมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นบ้าง และอะไรเป็นสาเหตุของปัญหา เมื่อทราบแล้วราษฎรก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินงานต่อไป

การที่ชุมชนในตำบลร่องเคาะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพนในขั้นตอนของการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจในระดับน้อย เนื่องจากการที่จะแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในองค์กรหรือในชุมชนนั้น จะสามารถให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องสร้างให้คนในชุมชนมีการรับรู้ถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่า คุณ สถานการณ์ปัจจุบันนี้ชุมชนมีปัญหาอะไรบ้าง และมีสาเหตุมาจากอะไร นอกจากนั้นแล้วสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมากนั้นก็คือการวางแผน ซึ่งการวางแผนนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรหรือชุมชนบรรลุถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการ ถ้าไม่มีแผนงานแล้วก็จะก่อให้เกิดความสับสน ไม่รู้ว่าจะเริ่มทำงานอะไรก่อนและมีลำดับการทำงานอย่างไร แผนงานจะช่วยให้เห็นส่วนดีและข้อบกพร่องของการทำงานจะได้หาวิธีแก้ไขไว้ล่วงหน้าต่ออุปสรรคต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการในที่สุด และอีกประเด็นหนึ่งคือการตัดสินใจว่าจะดำเนินการไปในทิศทางใดเพื่อให้บรรลุถึงหนทางในการแก้ปัญหา ซึ่งจากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ราษฎรตำบลร่องเคาะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพนในขั้นตอนของการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจในระดับน้อย เนื่องจากวิธีการทำงานและระบบการบริหารของไทยนั้นยังมีลักษณะของการรวมศูนย์ และมียอมรับต่อศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นอย่างเพียงพอและจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นจะจัดการโดยภาครัฐ โดยที่ชุมชนหรือชาวบ้านมีบทบาทเพียงเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น การจัดการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นความรับผิดชอบของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้หล่อหลอมให้ราษฎรในชุมชนพึ่งพาหรือยึดติดอยู่กับภาครัฐเสมอมา ถึงแม้ว่าในระยะหลังจะได้พยายามริเริ่มให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยมีการจัดตั้งตัวแทนหรือคณะกรรมการขึ้นมา แต่ชุมชนก็ยังเคยชินกับการที่ภาครัฐเป็นผู้เข้ามาจัดการทรัพยากร ดังนั้นการแสดงความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมในการวางแผนของชุมชนจึงยังมีน้อยอยู่ โดยที่ให้ตัวแทนเป็นผู้คิดและตัดสินใจ

ตารางที่ 4 จำนวน และร้อยละของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ปัญหา วางแผน และตัดสินใจ

ข้อความเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม		ไม่มีส่วนร่วม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ	133	70.00	57	30.00
1. ร่วมประชุมเพื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟนไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค	138	72.63	52	27.37
2. ร่วมประชุมถึงสาเหตุที่สภาพอ่างเก็บน้ำแม่แฟนไม่ถูกสุขลักษณะ มีหินปูนเกาะอยู่ในอัตราที่อันตราย	135	71.05	55	28.95
3. ร่วมในการวางแผนการจัดสรรน้ำให้แต่ละหมู่บ้าน	135	71.05	55	28.95
4. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนในการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำ	133	70.00	57	30.00
5. ร่วมพิจารณาถึงสาเหตุของการลักลอบจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฟนในขณะที่ไม่อนุญาตให้มีการจับปลาโดยเฉพาะในช่วงฤดูวางไข่	131	68.95	59	31.05
6. ร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์และกำหนดระยะเวลาในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน	128	67.37	62	32.63

ตารางที่ 5 จำนวน ร้อยละ และค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ	ระดับการมีส่วนร่วม								ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด		มาก		น้อย		น้อยที่สุด			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. ร่วมประชุมเพื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟนไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค	6	4.35	105	76.09	21	15.21	6	4.35	2.80	มาก
2. ร่วมประชุมถึงสาเหตุที่สภาพอ่างเก็บน้ำแม่แฟนไม่ถูกสุขลักษณะ มีหินปูนเกาะอยู่ในอัตราที่อันตราย	8	5.93	67	49.63	42	31.11	18	13.33	2.48	น้อย
3. ร่วมพิจารณาถึงสาเหตุของการลักลอบจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ในขณะที่ไม่อนุญาตให้มีการจับปลาโดยเฉพาะในช่วงฤดูวางไข่	5	3.82	72	54.96	37	28.24	17	12.98	2.50	น้อย
4. ร่วมในการวางแผนการจัดสรรน้ำให้แก่ละหมู่บ้าน	2	1.48	110	81.48	17	12.59	6	4.45	2.80	มาก
5. ร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์และกำหนดระยะเวลาในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน	3	2.34	49	38.28	53	41.41	23	17.97	2.25	น้อย
6. ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำ	7	5.26	60	45.11	47	35.34	19	14.29	2.41	น้อย
คะแนนเฉลี่ยรวม									2.44	น้อย

การมีส่วนร่วมและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (ดังรายละเอียดในตารางที่ 6) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 73.68 ระบุว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมใน 6 ข้อความเท่ากับ 2.73 ซึ่งสามารถแปลความได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมาก (ดังรายละเอียดในตารางที่ 7) โดยผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 76.84 ระบุว่ามีส่วนร่วมมากในการให้ความร่วมมือไม่ทิ้งขยะและของเสียลงในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน (คะแนนเฉลี่ย 2.92) รองลงมาร้อยละ 76.32 ระบุว่ามีส่วนร่วมมากในการทำความเข้าใจถึงคุณค่าของน้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน (คะแนนเฉลี่ย 3.11) และร้อยละ 76.32 อีกเช่นเดียวกันที่กล่าวว่ามีส่วนร่วมมากในการสอนลูกหลานให้รู้ถึงประโยชน์ของอ่างเก็บน้ำแม่แฟนที่มีต่อชุมชนในปัจจุบันและอนาคต (คะแนนเฉลี่ย 2.99) นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 73.16 ยืนยันว่าได้ร่วมปฏิบัติในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฟนให้ถูกวิธีและในระยะเวลาที่กำหนดในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 2.71) ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 71.05 กล่าวว่าได้ร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์/ระเบียบในข้อตกลงระหว่างผู้ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 2.81) และสุดท้ายคือมีส่วนร่วมน้อยในการปฏิบัติเกี่ยวกับการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำแม่แฟนให้เหมาะกับการใช้สอยร้อยละ 69.47 (คะแนนเฉลี่ย 2.45)

จากผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่าราษฎรในตำบลร่องเคาะมีส่วนร่วมในการดำเนินการในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน โดยผู้ให้ข้อมูลได้มีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือในการไม่ทิ้งขยะและของเสียในอ่างเก็บน้ำ รองลงมาคือมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์/ระเบียบในข้อตกลงระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน และร่วมสอนลูกหลานให้รู้ถึงประโยชน์ของอ่างเก็บน้ำแม่แฟนที่มีต่อชุมชน อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการทำความเข้าใจถึงคุณค่าของน้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน และร่วมปฏิบัติในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำให้ถูกวิธีและถูกตามระยะเวลาที่กำหนด ส่วนการปฏิบัติเกี่ยวกับการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำแม่แฟนให้เหมาะสมกับการใช้สอย ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมน้อยที่สุด เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีความคิดว่าการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำให้เหมาะกับการใช้สอยนั้นไม่ใช่หน้าที่ของประชาชน แต่เป็นหน้าที่ของกรมชลประทานที่จะเป็นผู้เข้ามาดำเนินงานในส่วนนี้ จะเห็นได้ว่าราษฎรตำบลร่องเคาะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการภายในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน เนื่องจากราษฎรเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับอ่างเก็บน้ำมากที่สุด เป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง ดังนั้นราษฎรจึงจำเป็นต้องเป็นผู้เข้ามาดำเนินการในการบริหารจัดการด้วยตนเอง เพื่อรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของตนไว้

จะเห็นได้ว่าชุมชนในตำบลร่องเคาะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนในขั้นตอนของการดำเนินการในระดับมาก เนื่องจากอ่างเก็บน้ำแม่แฟนนั้นเป็นแหล่งน้ำที่

สำคัญเป็นอย่างมากเพียงแหล่งเดียวในพื้นที่ที่สามารถกักตุนน้ำเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี ดังนั้นเมื่อราษฎรรับรู้ถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับอ่างเก็บน้ำแม่แฟน และได้ดำเนินการวางแผนและตัดสินใจแล้วว่าจะดำเนินการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำอย่างไรแล้วนั้น ขั้นตอนต่อไปที่ราษฎรจะต้องร่วมกันปฏิบัติคือขั้นของการดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้วางไว้ และเนื่องจากโดยพื้นฐานของสังคมไทยแล้วเป็นสังคมที่มีลักษณะของระบบอุปถัมภ์ ซึ่งระบบนี้ได้ปลูกฝังให้ประชาชนในประเทศเคยชินกับการเป็นคนภายใต้การปกครองของรัฐบาล โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นชนบทที่จะต้องปฏิบัติตามสิ่งที่รัฐบาลกำหนดมาโดยตลอด ไม่ต้องคิดหรือแสดงความคิดเห็นของตนมากนัก ทำให้คนชนบทส่วนใหญ่ไม่กล้าคิด หรือตัดสินใจ เพียงแต่รับคำสั่งหรือนโยบายจากภาครัฐมาปฏิบัติตามเท่านั้น ดังนั้นเมื่อราษฎรตำบลร่องเคาะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ซึ่งมีประโยชน์โดยตรงต่อชุมชนนั้น ขั้นตอนที่ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมมากจึงเป็นขั้นตอนของการดำเนินการ ซึ่งเป็นขั้นของการเข้าไปลงมือปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนที่ได้วางไว้โดยตรงนั่นเอง

ตารางที่ 6 จำนวน และร้อยละของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ

ข้อความเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม		ไม่มีส่วนร่วม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การดำเนินการ	140	73.68	50	26.32
1. ร่วมให้ความร่วมมือในการไม่ทิ้งขยะและของเสียลงในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน	146	76.84	44	23.16
2. ร่วมในการทำความเข้าใจถึงคุณค่าของน้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน	145	76.32	45	23.68
3. ร่วมสอนลูกหลานให้รู้ถึงประโยชน์ของอ่างเก็บน้ำแม่แฟนที่มีต่อชุมชนในปัจจุบันและอนาคต	145	76.32	45	23.68
4. ร่วมปฏิบัติในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฟนให้ถูกวิธีและตามระยะเวลาที่กำหนด	139	73.16	51	26.84
5. ร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์/ระเบียบในข้อตกลงระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟนเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกๆ ฝ่าย	135	71.05	55	28.95
6. ร่วมปฏิบัติเกี่ยวกับการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำแม่แฟนให้เหมาะกับการใช้สอย	132	69.47	58	30.53

ตารางที่ 7 จำนวน ร้อยละ และค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ	ระดับการมีส่วนร่วม								ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด		มาก		น้อย		น้อยที่สุด			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. ร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์/ระเบียบในข้อตกลงระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฝนเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุก ๆ ฝ่าย	7	5.19	102	75.56	20	14.81	6	4.44	2.81	มาก
2. ร่วมปฏิบัติเกี่ยวกับการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำแม่แฝนให้เหมาะกับการใช้สอย	23	17.42	44	33.33	34	25.76	31	23.49	2.45	น้อย
3. ร่วมปฏิบัติในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฝนให้ถูกวิธีและตามระยะเวลาที่กำหนด	29	20.86	62	44.60	26	18.71	22	15.83	2.71	มาก
4. ร่วมให้ความร่วมมือในการไม่ทิ้งขยะและของเสียลงในอ่างเก็บน้ำแม่แฝน	18	12.33	106	72.60	15	10.27	7	4.80	2.92	มาก
5. ร่วมในการทำความเข้าใจถึงคุณค่าของน้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฝน	47	32.41	73	50.35	19	13.10	6	4.14	3.11	มาก
6. ร่วมสอนลูกหลานให้รู้ถึงประโยชน์ของอ่างเก็บน้ำแม่แฝนที่มีต่อชุมชนในปัจจุบันและอนาคต	41	28.28	70	48.27	25	17.24	9	6.21	2.99	มาก
คะแนนเฉลี่ยรวม									2.73	มาก

การมีส่วนร่วมและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตามประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผลและดูแลอ่างเก็บน้ำ (ดังรายละเอียดในตารางที่ 8) พบว่าร้อยละ 68.95 ระบุว่ามีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยรวมใน 4 ข้อความเท่ากับ 1.93 ซึ่งสามารถแปลความได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับน้อย (ดังรายละเอียดในตารางที่ 9) โดยผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 70.00 ระบุว่ามีส่วนร่วมน้อยในการติดตามการดำเนินงานของชุมชนโดยเฉพาะในเรื่องการมีน้ำกิน น้ำใช้อย่างพอเพียง (คะแนนเฉลี่ย 2.26) รองลงมาร้อยละ 68.95 ยืนยันว่ามีส่วนร่วมน้อยในการ สอดส่องดูแลประชาชนที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำ ตลอดจนรายงานให้ผู้นำ หมู่บ้านทราบ (คะแนนเฉลี่ย 1.96) และร้อยละ 98.95 อีกเช่นเดียวกันที่ระบุว่ามีส่วนร่วมน้อยในการ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการห้ามทิ้งขยะหรือของเสียลงในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน (คะแนนเฉลี่ย 1.90) และสุดท้ายร้อยละ 68.42 ระบุว่ามีส่วนร่วมน้อยในการติดตามและประเมินความเปลี่ยนแปลงสภาพของน้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน (คะแนนเฉลี่ย 1.64)

การวางแผนการดำเนินการในการบริหารจัดการงานในด้านต่างๆ นั้นจะสามารถ บรรลุผลตามความมุ่งหมายให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละ ท้องถิ่นได้ จะต้องอาศัยข้อมูลจากการติดตามและประเมินผล ระบบการติดตามและประเมินผลที่ดี ที่สามารถได้ข้อมูลอย่างชัดเจนนี้เอง จะช่วยให้การดำเนินงานพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดการ ผสมผสานในกิจกรรมของโครงการและมีการแก้ไขจุดอ่อนของการดำเนินงานที่ผ่านมา จึงจะ สามารถแก้ไขปัญหของชาวบ้านที่ถูกจุดอย่างแท้จริง การติดตามและประเมินผลนั้นเป็นขั้นตอนที่ สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการที่จะดำเนินงานอย่างได้อย่างหนึ่งให้แล้วเสร็จอย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ เพราะถ้าหากมีการวางแผนและได้ดำเนินการไปแล้ว แต่ไม่ได้มีการติดตามและ ประเมินผลเป็นระยะ ๆ แล้ว ก็จะไม่ทราบได้เลยว่า การดำเนินการต่าง ๆ เหล่านั้นได้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ราษฎร ตำบลร่องเคาะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนในขั้นตอนของการติดตาม ประเมินผลและดูแลอ่างเก็บน้ำแม่แฟน โดยผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการติดตามการดำเนินงานของ ชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องของการมีน้ำกินน้ำใช้อย่างพอเพียง รองลงมาคือการมีส่วนร่วมในการ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการห้ามทิ้งขยะหรือของเสียลงในอ่างเก็บน้ำ และการร่วมสอดส่องดูแล ประชาชนที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำ ตลอดจนรายงานให้กับผู้นำหมู่บ้านทราบ ส่วนการร่วมติดตามและประเมินการเปลี่ยนแปลงสภาพของอ่างเก็บน้ำแม่แฟนนั้นผู้ให้ข้อมูลมี ส่วนร่วมเป็นอันดับสุดท้าย

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ราษฎรตำบลร่องเคาะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฝนในขั้นตอนของการติดตามประเมินผลและดูแลอ่างเก็บน้ำแม่แฝนในระดับน้อย เนื่องจากในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฝนนั้น ชุมชนได้มีการแต่งตั้งตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านเพื่อทำหน้าที่ดูแล และตัดสินใจเกี่ยวกับอ่างเก็บน้ำ ดังนั้นชาวบ้านจึงเข้าใจว่าหน้าที่ในการติดตามและประเมินผลเป็นหน้าที่ของตัวแทนหมู่บ้าน ทำให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำในขั้นตอนของการติดตาม ประเมินผลและดูแลอ่างเก็บน้ำในระดับน้อย

ตารางที่ 8 จำนวน และร้อยละของการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ

ข้อความเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	มีส่วนร่วม		ไม่มีส่วนร่วม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ	131	68.95	59	31.05
1. เป็นสมาชิกคนหนึ่งที่ได้ออกติดตามการดำเนินงานของชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องการมีน้ำกินน้ำใช้อย่างเพียงพอ	133	70.00	57	30.00
2. มีโอกาสในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการห้ามทิ้งขยะหรือของเสียลงในอ่างเก็บน้ำแม่แฝน	131	68.95	59	31.05
3. เป็นผู้ที่ได้ออกสอดส่อง/ดูแล ประชาชนที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำ ตลอดจนรายงานให้ผู้เฒ่าหมู่บ้านทราบ	131	68.95	59	31.05
4. มีโอกาสเข้าร่วมติดตามและประเมินความเปลี่ยนแปลงสภาพของน้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฝน	130	68.42	60	31.58

ตารางที่ 9 จำนวน ร้อยละ และค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำแม่แฟน

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตามประเมินผล และดูแล อ่างเก็บน้ำ	ระดับการมีส่วนร่วม								ค่า คะแนน เฉลี่ย	ระดับการมี ส่วนร่วม
	มากที่สุด		มาก		น้อย		น้อยที่สุด			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. เป็นสมาชิกคนหนึ่งที่ได้ติดตามการ ดำเนินงานของชุมชนโดย เฉพาะในเรื่องการมีน้ำกินน้ำใช้อย่างเพียงพอ	-	-	58	43.61	51	38.35	24	18.04	2.26	น้อย
2. มีโอกาสเข้าร่วมติดตามและประเมิน ความเปลี่ยนแปลงสภาพของ น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน	1	0.77	33	25.38	53	40.77	43	33.08	1.94	น้อย
3. มีโอกาสในการประชาสัมพันธ์เกี่ยว กับการห้ามทิ้งขยะหรือของ เสียลงในอ่างเก็บน้ำแม่แฟน	1	0.76	30	22.90	55	41.98	45	34.36	1.90	น้อย
4. เป็นผู้หนึ่งที่ได้สอดส่อง/ ดูแลประชาชนที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ในการจับ ปลาในอ่างเก็บน้ำ ตลอดจนรายงานให้ผู้นำหมู่บ้านทราบ	1	0.76	45	34.36	33	25.19	52	39.69	1.96	น้อย
คะแนนเฉลี่ยรวม									1.93	น้อย

ตอนที่ 3 สภาพปัญหา และสาเหตุของการไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม เพื่อสอบถามความคิดเห็นของราษฎรในตำบลร่องเคาะ จำนวน 3 หมู่บ้านคือบ้านแม่สงเหนือ บ้านแม่สงใต้ และบ้านสบสัน เกี่ยวกับสภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่เข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน โดยเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วม

ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน เนื่องจากมีราษฎรบางส่วนไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการหรือมีส่วนร่วมในระดับน้อย ซึ่งปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของราษฎรมีสาเหตุดังนี้

1.1 ชาวบ้านที่ไม่ได้รับประโยชน์จากน้ำโดยตรง หรือไม่ได้นำมาประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะไม่เข้ามามีส่วนร่วม เช่นอาชีพที่ไม่ใช่อาชีพเกษตรกรรม พื้นที่การเกษตรอยู่เหนืออ่างเก็บน้ำ น้ำในอ่างไปไม่ถึงพื้นที่ในการทำเกษตร

1.2 การมีส่วนร่วมทั้งในด้านการวางแผน และติดตามพบว่า ชาวบ้านมีความเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ของอ่างเก็บน้ำเป็นผู้รับผิดชอบ

1.3 ราษฎรในหมู่บ้านที่อยู่ต้นอ่างกับปลายอ่าง มักมีความขัดแย้งกันในการจัดสรรน้ำให้แก่สมาชิก โดยฝ่ายหมู่บ้านที่อยู่ต้นอ่างมีการจัดสรรน้ำให้แก่หมู่บ้านตนเอง ทำให้หมู่บ้านปลายอ่างได้ใช้น้ำอย่างไม่เพียงพอ อีกทั้งในการแสดงความคิดเห็นจากตัวแทนของหมู่บ้านที่อยู่ปลายอ่าง แต่ก็ไม่ได้ได้รับความเห็นด้วยจากหมู่บ้านต้นอ่าง ทำให้บางคนรู้สึกเบื่อหน่าย ในการเข้ามามีส่วนร่วม

1.4 ความไม่โปร่งใสในการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการตกปลา ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากมีส่วนร่วม

2. ด้านอื่นๆ

ระบบการจัดส่งน้ำของอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ไม่สามารถส่งไปยังหมู่บ้านที่อยู่ปลายอ่างได้อย่างทั่วถึง ทำให้ราษฎรไม่สามารถใช้น้ำได้อย่างเท่าเทียมกัน

3. ด้านความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำ

อีกประเด็นของปัญหาและสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำนั้นก็คือปัญหาเกี่ยวกับการขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนเกี่ยวกับการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนของการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ ขั้นตอนการดำเนินการ และขั้นตอนการติดตาม ประเมินผลและดูแลอ่างเก็บน้ำ ว่ามีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไรบ้าง เมื่อไม่มี

ความรู้ความเข้าใจจึงทำให้ขั้นตอนการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างไม่เป็นระบบ หรือไม่ถูกวิธี จึงส่งผลให้การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ราษฎรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องจึงเกิดความเบื่อหน่าย หรือหมดกำลังใจในการที่จะเข้าร่วมในการบริหารจัดการ

4. ด้านงบประมาณ

ในการจัดกิจกรรมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนนั้น ชุมชนยังขาดงบประมาณในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำแม่แฟน งบประมาณในการประชาสัมพันธ์แก่ชุมชนที่ใช้ประโยชน์

ตารางที่ 10 จำนวน(ครัวเรือน) เกี่ยวกับสภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่เข้ามามีส่วนร่วมใน
การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟน

สภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่เข้ามามีส่วนร่วม	จำนวน (ครัวเรือน)
1. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วม	
- ไม่ได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำโดยตรง	55
- ชาวบ้านเข้าใจว่าการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำไม่ใช่หน้าที่ของตน	32
- เกิดความขัดแย้งในการจัดสรรน้ำให้แก่สมาชิก	17
- ความไม่โปร่งใสในการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการตกปลา ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากมีส่วนร่วม	7
2. ปัญหาอื่นๆ	
- ระบบการจัดการจัดส่งน้ำของอ่างเก็บน้ำแม่แฟนไม่สามารถส่งไปยังหมู่บ้านที่อยู่ปลายอ่างได้อย่างทั่วถึง	20
3. ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำ	16
4. ปัญหาการขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ	5

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

(SUMMARY, IMPLICATION AND RECOMMENDATIONS)

สรุปผลการวิจัย

(SUMMARY)

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แฝน ตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครอบครัวในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่แฝน จำนวน 3 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

1. เพื่อพรรณนาถึงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของราษฎรผู้ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำแม่แฝน ตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและระดับของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฝน ของชุมชนตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง
3. เพื่อทราบสภาพปัญหา และสาเหตุของการไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฝน ของชุมชนตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือราษฎรที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากอ่างเก็บน้ำแม่แฝน จำนวน 3 หมู่บ้านคือหมู่บ้านสบสัน บ้านสงเหนือ และบ้านสงใต้ ตำบลร่องเคาะ อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง โดยมีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage random sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 190 ครอบครัว สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม ที่ผ่านการทดสอบความตรงในเนื้อหา (content validity) โดยยึดถือความสอดคล้องตามหลักการ นำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุง จากนั้นนำไปทดสอบความเที่ยง (reliability) โดยจะนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วไปทดสอบความเที่ยงกับราษฎรตำบลร่องเคาะ จำนวน 20 คน เพื่อหาความเที่ยงของแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าแบบสหภายใน (internal consistency) หลังจากนั้นนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ ถอดรหัสจัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS for Window)

ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ดังนี้คือ

1. ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก ร้อยละ 81.58 เป็นเพศชาย อายุมากที่สุด 72 ปี น้อยที่สุด 24 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 45 ปี ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 34.74 มีคุณวุฒิทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 70.00 มีอาชีพเกษตรกรกรรม โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 4,308 บาทต่อเดือน

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพน ผลการวิจัยในภาพรวมพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพนน้อยทั้งในขั้นตอนของการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ ขึ้นดำเนินการ และขึ้นติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ แต่หากมองในสามประเด็นที่ทำการศึกษาก็จะเห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพนในระดับน้อย ส่วนในประเด็นของการดำเนินการนั้นผู้ให้ข้อมูลจะมีส่วนร่วมในระดับมาก และในขั้นตอนของการติดตาม ประเมินผลและดูแลอ่างเก็บน้ำแม่แพนนั้นผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับน้อยเช่นเดียวกัน

3. สภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพน ผลการวิจัยในภาพรวมพบว่าสาเหตุส่วนใหญ่ที่ทำให้ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพนนั้นมีอยู่หลายกรณีคือ

1. ด้านการมีส่วนร่วม

ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพน เนื่องจากมีราษฎรบางส่วนไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการหรือมีส่วนร่วมในระดับน้อย ซึ่งปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของราษฎรมีสาเหตุดังนี้

1.1 ชาวบ้านที่ไม่ได้รับประโยชน์จากน้ำ โดยตรงหรือไม่ได้นำมาประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะไม่เข้ามามีส่วนร่วม เช่นอาชีพที่ไม่ใช่อาชีพเกษตรกรรม พื้นที่การเกษตรอยู่เหนืออ่างเก็บน้ำ น้ำในอ่างไปไม่ถึงพื้นที่ในการทำเกษตร

1.2 การมีส่วนร่วมทั้งในด้านการวางแผน และติดตามพบว่า ชาวบ้านมีความเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ของอ่างเก็บน้ำเป็นผู้รับผิดชอบ

1.3 ราษฎรในหมู่บ้านที่อยู่ต้นอ่างกับปลายอ่าง มักมีความขัดแย้งกันในการจัดสรรน้ำให้แก่สมาชิก โดยฝ่ายหมู่บ้านที่อยู่ต้นอ่างมีการจัดสรรน้ำให้แก่หมู่บ้านตนเอง ทำให้หมู่บ้านปลายอ่างได้ใช้น้ำอย่างไม่เพียงพอ อีกทั้งในการแสดงความคิดเห็นจากตัวแทนของหมู่บ้านที่อยู่ปลายอ่าง แต่ก็ไม่ได้รับความเห็นด้วยจากหมู่บ้านต้นอ่าง ทำให้บางคนรู้สึกเบื่อหน่าย ในการเข้ามามีส่วนร่วม

1.4 ความไม่โปร่งใสในการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการตกปลา ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากมีส่วนร่วม

2. ด้านอื่น ๆ

ระบบการจัดส่งน้ำของอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ไม่สามารถส่งไปยังหมู่บ้านที่อยู่ปลายอ่างได้อย่างทั่วถึง ทำให้ราษฎรไม่สามารถใช้น้ำได้อย่างเท่าเทียมกัน

3. ด้านความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำ

อีกประเด็นของปัญหา และสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำนั้นก็คือปัญหาเกี่ยวกับการขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนเกี่ยวกับการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนของการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ ขั้นการดำเนินการ และขั้นตอนการติดตาม ประเมินผลและดูแลอ่างเก็บน้ำ ว่ามีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไรบ้าง เมื่อไม่มีความรู้ความเข้าใจจึงทำให้ขั้นตอนการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างไม่เป็นระบบ หรือไม่ถูกวิธี จึงส่งผลให้การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ราษฎรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องจึงเกิดความเบื่อหน่าย หรือหมดกำลังใจในการที่จะเข้าร่วมในการบริหารจัดการ

4. ด้านงบประมาณ

ในการจัดกิจกรรมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนนั้น ชุมชนยังขาดงบประมาณในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่จำเป็นเป็นการปรับปรุงอ่างเก็บน้ำแม่แฟน งบประมาณในการประชาสัมพันธ์แก่ชุมชนที่ใช้ประโยชน์

ข้อเสนอแนะ

(Recommendations)

ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของราษฎรในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก : กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดลำปาง และสภาพปัญหาและสาเหตุที่ชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ซึ่งสามารถใช้ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นข้อมูลสำหรับหัวหน้ากรมชลประทาน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ นำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในขั้นตอนของการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ ขั้นการดำเนินการ และขั้นตอนการติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ เพื่อที่อ่างเก็บน้ำแม่แฟนนั้นจะได้คงอยู่เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ต่อไป จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับหัวหน้าชลประทานจังหวัดลำปาง

จากผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพนนั้นประเด็นหนึ่งคือการเกิดความขัดแย้งในการจัดสรรน้ำให้แก่สมาชิกภายในชุมชนต่าง ๆ และการขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นชลประทานจังหวัดลำปางควรจะดำเนินการดังนี้

1. ควรมีการปรับปรุงระบบการส่งน้ำของอ่างเก็บน้ำแม่แพนให้สามารถส่งน้ำไปให้แก่หมู่บ้านต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน
2. ควรมีการสนับสนุนในด้านงบประมาณให้แก่ชุมชน เพื่อมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพน

ข้อเสนอแนะสำหรับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ จังหวัดลำปาง

อำเภอวังเหนือ

จากผลการวิจัยพบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพนในประเด็นการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ และขั้นตอนของการติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำในระดับน้อย ดังนั้นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ ควรดำเนินการดังนี้

1. ควรจัดการให้ราษฎรในชุมชนต่าง ๆ ที่ได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่แพนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำด้วยตนเอง โดยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ประสานงานขอคำปรึกษาจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง และหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง
2. ควรประสานงานให้มีการประชุมราษฎรผู้ใช้น้ำ เพื่อกำหนดมาตรการ / กฎระเบียบของชุมชนในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำ เช่น การใช้น้ำ การจับปลา และมาตรการการลงโทษในการทิ้งขยะ เป็นต้น
3. ควรประสานงานให้มีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างราษฎรผู้ใช้น้ำ เพื่อให้ราษฎรได้มีโอกาสเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันเช่น การจัดกิจกรรมร่วมกันทำความสะอาดบริเวณโดยรอบอ่างเก็บน้ำ หรือการจัดกิจกรรมการแข่งขันตกปลาภายในอ่าง เป็นต้น
4. ควรจัดการฝึกอบรมในเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำให้แก่ราษฎรผู้ใช้น้ำที่ได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่แพน เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมน้อยในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แพนในขั้นตอนของการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ และขั้นตอนของการติดตาม ประเมินผลและดูแลอ่างเก็บน้ำ โดยประสานงานกับผู้บริหารสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง และสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด

ลำปาง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมในเรื่องของกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ตลอดจนขอรับการสนับสนุนวิทยากร

5. ควรจัดโปรแกรมทัศนศึกษา เพื่อไปดูงานการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำของชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จและมีการบริหารจัดการที่ดีเยี่ยม โดยเน้นการเรียนรู้ในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณ เพื่อกิจกรรมดังกล่าว พร้อมสร้างความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์การไปดูงานครั้งนี้ให้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้การไปทัศนศึกษาครั้งนี้บรรลุผล

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

(Recommendations for Further Study)

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก: กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดลำปางเท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่ในการทำวิจัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ควรครอบคลุมไปยังโครงการชลประทานขนาดเล็กแห่งอื่น ทุกพื้นที่ในประเทศไทย เพื่อให้ผลการวิจัยเกิดประโยชน์และส่งผลให้การบริหารงานจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็กของชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 3 ประเด็นเท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาให้ครอบคลุมทุกประเด็นของการมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นในการมีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ของการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

บรรณานุกรม

*กรมป่าไม้. 2538. รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการโครงการจัดหมู่บ้านป่าไม้ 18-23 สิงหาคม

2538. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ฝ่ายแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม.

กวิณ ชูติมา. 2537. การพัฒนาที่ยั่งยืนคืออะไร. สังคมพัฒนา. 22 (ธันวาคม): 88.

กิตติภูมิ มีประดิษฐ์. 2540. การพัฒนาที่ยั่งยืน: การประสานงานที่เป็นรูปธรรม ระหว่าง
มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. ร่วมพุดคุย. 16 (ตุลาคม-มกราคม): 88.

_____. 2541. การพัฒนาที่ยั่งยืน: การประสานงานที่เป็นรูปธรรม ระหว่าง
มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. ร่วมพุดคุย. 16 (ตุลาคม-มกราคม): 88.

จิราภรณ์ คชเสนี. 2540. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2527. การระดมประชาชนเพื่อชนบท การบริหารงานพัฒนาชนบท.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ชูศักดิ์ วิทยาภัก. 2543. พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากรสถานการณ์ในประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).

*ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัย
มหิดล.

นพภาพร พานิช. 2542. สภาวะแวดล้อมของเรา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

นำชัย ทนุผล. 2529. รายงานการวิจัยสนองตอบของประชาชนที่มีต่อโครงการพัฒนาผู้นำท้องถิ่น (COLT) ระยะที่ 2 (2526-2529). เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

_____. 2540. วิธีการเตรียมโครงการวิจัย. เชียงใหม่: สาขาวิชาบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

_____. 2543. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: แนวคิดและวิธีการ. เชียงใหม่ : คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

นำชัย ทนุผล และ สุนิลา ทนุผล. ไม่ระบุปีพิมพ์. การพัฒนาชุมชน หลักการและยุทธวิธี. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

นิพนธ์ เพ็ญนิหาร. 2538. การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. การศึกษาแห่งชาติ. 29 (เมษายน – พฤษภาคม): 71.

*นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนของชุมชนในยุคศาสตร์การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารการพิมพ์.

นิวัติ เรืองพานิช. 2542. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รั้วเขียว.

เบญจพรรณ ชินวัตร. 2531. เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติ. เชียงใหม่: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

*ประชุม รอดประเสริฐ. 2539. นโยบายและการวางแผน: หลักการทฤษฎี. กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์.

ปรีชา เวสารัชช์. 2528. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรม เพื่อพัฒนาชนบท.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2540. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ฝ่ายประสานงานราชการและบริหารงานทั่วไป. 2544. ความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรน้ำ.
ข่าวเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครนายก. 5 (กุมภาพันธ์ – มีนาคม): 1.

พระธรรมปิฎก. 2539. การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2538. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่หก).
กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

✕/พินิจ ลาภานนท์. 2529. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท.สถาบันวิจัยทางสังคม.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

✕/พิพนธ์เวช สืบแสง. 2526. การมีส่วนร่วมของชาวเขาในการพัฒนา. ข่าวสารศูนย์วิจัยชาวเขา.
3 (กรกฎาคม-กันยายน): 35.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2527. “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การ
พัฒนาปัจจุบัน” ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:
ศักดิ์โสภาคการพิมพ์. น. 6.

✕/ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. 2532. การมีส่วนร่วมของประชาชน. เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลัก
สูตรการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้ ณ กรมป่าไม้. กรุงเทพมหานคร.
ระหว่างวันที่ 10-28 เมษายน 2532.

มนตรี กรรพุมมาลย์. 2539. การพัฒนาชุมชน: แนวคิดและการปฏิบัติ ในการพัฒนาชุมชน.

เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยา, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มนตรี เตชะตามี. 2535. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของเกษตรกรสตรีในกิจกรรมการทำฟาร์มของครอบครัว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง-เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, เชียงใหม่.

รัชนี ศรีวิชัยวัฒน์. 2539. การพัฒนาที่ยั่งยืน ภาค 1 ทางตันของการพัฒนาที่ยั่งยืนเมื่อโลกเริ่มมีการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.

รัชนีกร เสริมใจ. 2533. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

รัตนพร กิตติกาศ. 2536. การมีส่วนร่วมของแม่บ้านเกษตรกรในกระบวนการผลิตมะเขือเทศของครอบครัว ตำบลสันติสุข และตำบลยางคราม อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, เชียงใหม่.

ล้วน นักพรรษา. 2535. คริสตชนกับการพัฒนาแบบยั่งยืน. สังคมพัฒนา. 20 (ธันวาคม): 54.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาถ. 2531. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิชัย เทียนน้อย. 2541. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา.

วินัย วีระพัฒนานนท์. 2537. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2535. การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: บทบาทขององค์กรในท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

วิวัฒน์ชัย อัคราทร. 2535. การพัฒนาที่ยั่งยืน ในสายตานักเศรษฐศาสตร์. สังคมพัฒนา. 20 (ธันวาคม): 43.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย: เล่ม 2 วัยรุ่น-วัยสูงอายุ.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศิริวรรณ วงศ์สมบัติ. 2533. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรใน
อำเภอสันทราย และอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, เชียงใหม่.

สมชาย ศรีสันต์. 2539. การพัฒนาแบบยั่งยืน แนวคิดและการดำเนินการในบริบทของสังคม
ไทย. นิเวศวิทยา. 23 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 5-18.

*สมนึก ปัญญาสิงห์. 2542. การทำงานแบบมีส่วนร่วม. มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์. 16
(พฤศจิกายน – เมษายน): 25-27.

สมพร เทพสิทธิ์า. 2538. การพัฒนาแบบยั่งยืน. บัณฑิตยสถาน. 20 (มกราคม – มีนาคม): 45.

สมพร อิศวิลานนท์ และ เรืองไร โตกฤษณะ. 2537. เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2528. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสังคมไทย เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนา
ชนบท. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพการพิมพ์.

สากล สถิตวิทยานันท์. 2532. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สำนักงานสถิติจังหวัดลำปาง. 2543. ข้อมูลสถิติทางด้านเศรษฐกิจและสังคมจังหวัดลำปาง.
(แผ่นพับ).

สุนิลา ทนุผล. 2540. การศึกษาผู้ใหญ่ทางการเกษตร. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร แม่โจ้.

สุภางค์ จันทวานิช, โคทม อารียา, ทิพวดี เมฆสุวรรณ, รวีวรรณ ประกอบผล และ อรพินท์ สพโชคชัย. 2533. รายงานการประชุมวิชาการเรื่องสตรีกับการมีส่วนร่วมในสังคม. 21. พฤศจิกายน 2533. ห้องราชดำเนินโรงแรมมาเจดติก. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.

*สุรัสวดี หุ่นพยนต์. 2528. ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนยากจน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเขาดิน ตำบลวังน้ำดัด อำเภอไพศาลี จังหวัด นครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

อานูภาพ มะลิวัลย์. 2544. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยขาม อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. ปัญหาพิเศษปริญญาโท มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก
กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ต.ร่องเคาะ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ต้องการข้อมูลที่เป็นจริงจากท่าน และขอรับรองว่าจะเก็บเป็นความลับ ข้อมูลดังกล่าวจะนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น เพื่อความสมบูรณ์ของหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา

แบบสอบถามชุดที่..... [] 1 [] 2 [] 3

เมื่อวันที่เดือน.....พ.ศ.....

คำชี้แจง

แบบสอบถามประชาชน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จำนวน 3 หมู่บ้าน เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีทั้งหมด 2 ตอน โปรดพิจารณาข้อความทั้งหมด โดยทำเครื่องหมาย / ลงในวงเล็บ หรือเติมคำลงในช่องว่างที่กำหนดให้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของราษฎรตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

1. เพศ [] ชาย [] หญิง [] 4

2. ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี (เกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี) [] 5 [] 6

5.ระดับการศึกษาชั้นสูงสุดของท่าน

[] 7

- [] 1. ประถมศึกษาปีที่ 4
- [] 2. ประถมศึกษาปีที่ 6
- [] 3. มัธยมศึกษาปีที่ 3
- [] 4. มัธยมศึกษาปีที่ 6
- [] 5. ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
- [] 6. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)
- [] 7. ปริญญาตรี
- [] 8. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

6. ท่านประกอบอาชีพอะไร

[] 8

- [] 1. การเกษตรกรรม
- [] 2. การค้าขาย
- [] 3. รับจ้าง
- [] 4. รับราชการ
- [] 5. พนักงานรัฐวิสาหกิจ
- [] 6. อื่น ๆ โปรดระบุ

7. ท่านมีรายได้เฉลี่ยรวมต่อครัวเรือนทั้งที่เป็นเงินสดและสิ่งของจำนวน.....บาทต่อเดือน
ในปี พ.ศ. 2544

[]9[]10[]11[]12[]13[]14

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโครงการชลประทานขนาดเล็ก กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

คำชี้แจง:

มากที่สุด หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนในระดับมากที่สุด

มาก หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนในระดับมาก

น้อย หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนในระดับน้อย

น้อยที่สุด หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่แฟนในระดับน้อยที่สุด

ข้อความ	ระดับการมีส่วนร่วม				ไม่มีส่วนร่วม สภาพปัญหาและสาเหตุของ การไม่มีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ปัญหา วางแผนและตัดสินใจ 1. ท่านมีโอกาสเข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แฟนมีน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค					[]15
2. ท่านมีโอกาสเข้าร่วมประชุมถึงสาเหตุที่สภาพอ่างเก็บน้ำแม่แฟนไม่ถูกสุขลักษณะ มีหินปูนเกาะอยู่ในอัตราที่อันตราย					[]16
3.ท่านมีโอกาสเข้าร่วมพิจารณาถึงสาเหตุของการลักลอบจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฟนในขณะที่ไม่อนุญาตให้มีการจับปลาโดยเฉพาะในช่วงฤดูวางไข่					[]17

ข้อความ	ระดับการมีส่วนร่วม				ไม่มีส่วนร่วม สภาพปัญหาและสาเหตุของ การไม่มีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	
4. ท่านได้มีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดสรรน้ำให้แต่ละหมู่บ้าน					[]18
5. ท่านมีส่วนร่วมในการการวาง กำหนด กฎเกณฑ์ และกำหนดระยะ เวลาในการจับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่ แฟนหรือไม่					[]19
6. ท่านได้มีโอกาสดแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับการวางแผนในการปรับปรุง อ่างเก็บน้ำแม่แฟน สะอาดอ่างเก็บน้ำแม่แฟน					[]20
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนิน การ					
1. ท่านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการ กำหนดกฎเกณฑ์/ ระเบียบในข้อตกลง ระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำแม่ แฟน เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ ทุกๆ ฝ่าย					[]21
2. ท่านมีโอกาเข้าร่วมปฏิบัติเกี่ยวกับ การปรับปรุงสภาพอ่างเก็บน้ำแม่แฟน ให้เหมาะกับการใช้สอย					[]22
3. ท่านมีโอกาเข้าร่วมปฏิบัติในการ จับปลาในอ่างเก็บน้ำแม่แฟนให้ถูกวิธี และตามระยะเวลาที่กำหนด					[]23

ข้อความ	ระดับการมีส่วนร่วม				ไม่มีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	
4. ท่านได้ให้ความร่วมมือในการไม่ทิ้งขยะและของเสียลงในอ่างเก็บน้ำแม่แพน					[]24
5. ท่านได้เข้าร่วมในการทำความเข้าใจถึงคุณค่าของน้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แพน					[]25
6. ท่านได้สอนลูกหลานให้รู้ถึงประโยชน์ของอ่างเก็บน้ำแม่แพนที่มีต่อชุมชนในปัจจุบันและอนาคต					[]26
การมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล และดูแลอ่างเก็บน้ำ					
1. ท่านเป็นสมาชิกคนหนึ่งที่ได้อุทิศตามการดำเนินงานของชุมชนโดยเฉพาะในเรื่องการมีน้ำกินน้ำใช้อย่างเพียงพอ					[]27
2. ท่านมีโอกาสร่วมติดตามและประเมินความเปลี่ยนแปลงสภาพของน้ำในอ่างเก็บน้ำแม่แพน					[]28
3. ท่านมีโอกาสนในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการห้ามทิ้งขยะหรือของเสียลงในอ่างเก็บน้ำแม่แพน					[]29

ข้อความ	ระดับการมีส่วนร่วม				ไม่มีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	สภาพปัญหาและสาเหตุของการไม่มีส่วนร่วม
4. ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้สอดคล้อง/ดูแล ประชาชนที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ในการจับ ปลาในอ่างเก็บน้ำ ตลอดจนรายงานให้ กับผู้นำหมู่บ้านทราบ					

[]30

ภาคผนวก ข.
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายสัจจะ ไชยพันธุ์
วัน เดือน ปีเกิด	13 กันยายน 2518
จังหวัดที่เกิด	จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	- พ.ศ. 2533 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนปิ่นสร้อยแยลส์วิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ - พ.ศ. 2535 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ - พ.ศ. 2540 เศรษฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
วุฒิการศึกษา	- พ.ศ. 2546 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ประสบการณ์การทำงาน	- พ.ศ. 2541 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการตลาด บริษัทป้อมกิจ จำกัด สาขาขอนแก่น (เบียร์ช้าง) - พ.ศ. 2544 เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 3 สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดลำปาง